

မူဝါဒ အနှစ်ချုပ်
ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများနှင့်
UNFCCC

ရေးသားပြုစုသူ

Jonathan Liljeblad

Senior Lecturer,

Australian National University College of Law

နိဒါန်း

အောက်ပါတို့တွင် ရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်းနှင့်သက်ဆိုင်ဆက်စပ်သည့် ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများကို ဦးတည်ဆွေးနွေးမည့် မူဝါဒအကျဉ်းချုပ်အတွက် အကြောင်းအရာများကို စုစည်းထားပါသည်။ ထိုသို့ စုစည်းထားရာတွင် ကုလသမဂ္ဂရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်းဆိုင်ရာ မူဘောင်ကွန်ဗင်းရှင်းနှင့် ၎င်း၏ နောက်ဆက်တွဲများဖြစ်သည့် ပါရီသဘောတူညီချက်နှင့် ကျိုတိုနောက်ဆက်တွဲစာချုပ်တို့တွင် ကိုယ်စားပြုပါရှိသည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုစနစ်မူဘောင်များအတွင်းရှိ တရားဝင်အခွင့်အရေးကဲ့သို့ ရှိနေသည့် ဌာနတိုင်းရင်းသားတို့၏ အခွင့်အရေးများကို တိကျစွာ အသားပေးဖော်ထုတ်ထားပြီး ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုနှင့် သက်ဆိုင်သည့် ဌာနတိုင်းရင်းသားများ၏ အခွင့်အရေးများကို ဦးတည်ထားသည့် မူဝါဒအကျဉ်းချုပ်ဖြစ်ပါသည်။ (UNFCCC ၂၀၂၀) ပထမအပိုင်းတွင် ဌာနတိုင်းရင်းသား လူမျိုးများ၊ ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများ၊ တရားဝင် အခွင့်အရေးများနှင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်းအကြားရှိ ဆက်စပ်မှုကို ရှင်းလင်းဖော်ပြချက်များဖြင့် စတင်သွားမည်ဖြစ်သည်။ ရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်းနှင့် ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများနှင့် ဆက်စပ်ပုံကို အဓိက ဆွေးနွေးမည်ဖြစ်ပြီး ထိုသို့ဆွေးနွေးရာတွင် ရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်း၏ အကျိုးဆက်များနှင့် မူဝါဒပိုင်းအဖြေရှာမှုများဖြင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကို တုန့်ပြန်သွားနိုင်မည့် လမ်းကြောင်းများကိုလည်း ထည့်သွင်းစဉ်းစားသွားမည်ဖြစ်ပါသည်။

ခွဲခြမ်းစိပ်ဖြာမှုတွင် ကုလသမဂ္ဂ လူ့အခွင့်အရေးကောင်စီနှင့် UNFCCC၏အစုအဖွဲ့များ ကွန်ဖရင့်တို့၌ ဖော်ထုတ်မြှင့်တင်ထားသည့် လူ့အခွင့်အရေးများနှင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ ဆက်စပ်မှုကို အခွင့်အရေးအခြေပြုချဉ်းကပ်နည်းများဖြင့် သုံးသပ်ထင်ဟပ်ထားသည့်နည်းတူ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကို မီးမောင်းထိုးထားပါသည်။

ထို့ပြင် (၁) အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေအောက်တွင် အကျိုးဝင်သည့် တရားဝင် အခွင့်အရေးနှင့် (၂) ရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်းပြဿနာများနှင့်ပတ်သက်၍ တရားဝင် ဥပဒေကဲ့သို့ ကျင့်သုံးနိုင်သည့် ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများ ရှိနေသည့် ကျိုးကြောင်းဆီလျော်မှုများကိုလည်း ခွဲခြမ်းစိပ်ဖြာသုံးသပ်မှုများတွင် ရှင်းလင်းပေးသွားမည်ဖြစ်ပါသည်။

ဒုတိယပိုင်းတွင်လည်း အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေအောက်တွင် တရားဝင်အခွင့်အရေးများအဖြစ် ရှိနေသည့် ဌာနတိုင်းရင်းသားတို့၏ အခွင့်အရေးများကို သုံးသပ်ဖော်ထုတ်ခြင်းကို ဆက်လက်တင်ပြသွားမည်ဖြစ်ပြီး ထိုသို့ တင်ပြနိုင်ရန် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးစနစ်မူဘောင်ထဲမှ ဌာနတိုင်းရင်းသားများအတွက် ပြဋ္ဌာန်းရမည်ဖြစ်သည့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်းဆိုင်ရာ ပြဿနာများနှင့် ဆက်စပ်သည့် တရားဝင်ဥပဒေများကို သတ်မှတ်ဖော်ထုတ်သွားမည်ဖြစ်သည်။

ဆွေးနွေးမှုများသည် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးနှင့်ဆိုင်သည့် ပဋိညာဉ်များ၊ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်းနှင့် သက်ဆိုင်သည့် ပဋိညာဉ်များတွင် ပါဝင်ကြသည့် တိုင်းနိုင်ငံများမှသဘောတူလက်ခံသည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေအရ ဘောင်ဝင်နိုင်ချေရှိသော တရားဝင်အခွင့်အရေးများကိုလည်း မှတ်တမ်းပြုထားပါသည်။ တတိယပိုင်းတွင် ရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်းဆိုင်ရာ ထိခိုက်နစ်နာမှုများရှိနေသည့် မြန်မာနိုင်ငံမှ ဌာနတိုင်းရင်းသားများအတွက် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေအရ ပြဋ္ဌာန်းထားသည့် တရားဝင်အခွင့်အရေးများကို အထူး အလေးပေးဆွေးနွေးထားပါသည်။

ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ

အခွင့်အရေးများနှင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုအကြားရှိ ဆက်စပ်မှု

ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုနှင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ အခွင့်အရေးများကို ဆက်စပ်ကာ ဆွေးနွေးခြင်းသည် ဌာနေတိုင်းရင်းသားလူမျိုးများနှင့် ရာသီဥတု၏ ဆက်နွှယ်မှုကို အသိအမှတ်ပြုခြင်းပင် ဖြစ်သည့်အပြင် ဌာနေတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများနှင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှု၏ အဆက်အစပ်ရှိခြင်းကို အသိအမှတ်ပြုခြင်းလည်း ဖြစ်ပါသည်။ ဆက်လက်၍ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှု၏ အကျိုးဆက်ကြောင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားလူ့အဖွဲ့အစည်းများ၏ အခြေအနေများကို ဦးစွာ ဆွေးနွေးတင်ပြသွားပါမည်။ ဒုတိယအပိုင်းတွင် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှု၏ အကျိုးဆက်များကို ဦးတည်ဖြေရှင်းနိုင်ရန်အလို့ငှာ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးပဋိညာဉ်များထဲမှ ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ အခွင့်အရေးများကို ဖော်ထုတ်လျက် တရားဝင် အခွင့်အရေးအဖြစ်ရရှိစေနိုင်ရေးအတွက် အခွင့်အရေးအခြေပြုချဉ်းကပ်နည်းကို အသုံးပြုလျက် လုပ်ဆောင်နေသည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာအသိုင်းအဝိုင်းများ၏ ကြိုးပမ်းမှုကို တင်ပြသွားမည် ဖြစ်ပါသည်။

ဌာနေတိုင်းရင်းသားလူမျိုးများနှင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှု

သတ်မှတ်နိုင်ရန်အတွက် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုနှင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားလူမျိုးများ၏ ယဉ်ကျေးမှုလေ့ထုံးစံများ ဆက်စပ်ပုံကိုလည်းကောင်း၊ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုနှင့် အခွင့်အရေးများ မည်သို့ဆက်စပ်မှုရှိသည်ကိုလည်းကောင်း ဆွေးနွေးရန် လိုအပ်ပါသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် အခွင့်အရေးများကို ပြဌာန်းကျင့်သုံးနိုင်ခြင်းသည် ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ ရင်ဆိုင်ကြုံတွေ့နေရသည့် ထိခိုက်နစ်နာမှုများကို ဦးတည်ဖြေရှင်းနေခြင်းတစ်မျိုးပင် ဖြစ်ပါသည်။ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှု၏အကျိုးဆက်ကြောင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ၏ ထိခိုက်နစ်နာမှုများကို စဉ်းစားရာတွင် ဌာနေတိုင်းရင်းသားများနေထိုင်ရာ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်အတွင်း ရုပ်ပိုင်းဆိုင်ရာ ပြောင်းလဲမှုပုံစံဖြင့် ထိတွေ့မြင်သာသကဲ့သို့ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုအကျိုးဆက်ကြောင့် မမြင်နိုင်သည့် ကျင့်ဝတ်ဆိုင်ရာလူမှုရေးပြဿနာစိန်ခေါ်မှုများအသွင်ဖြင့်လည်း ဖယ်ကျဉ်ခံထားရသည့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားအုပ်စုများထဲတွင် ရှိနေသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ အထက်ဖော်ပြချက်နှစ်ခုစလုံးတွင် မှတ်သားသတိပြုသင့်သည့်အချက်မှာ ရာသီဥတု ပြောင်းလဲမှုအန္တရာယ်သည် ဌာနေတိုင်းရင်းသားလူမျိုးများအတွက် အတိတ်

တွင် အမှန်တကယ်ဖြစ်ပျက်ပြီး ထိခိုက်ခဲ့သည်ဟု ဆိုနိုင်သည်သာမက နောင်တွင်လည်း ထိခိုက်လိမ့်မည်ဟု မြိမ်းခြောက်ခံရနိုင်သည်ဟု ကြိုတင်မှန်းဆနိုင်သည့်အချက်ပင်ဖြစ်ပါသည်။ ဆိုခဲ့ပါ သဘောတရားများကို အောက်တွင် ဦးတည်ရှင်းလင်းသွားပါမည်။

ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှု၏ ရုပ်ပိုင်းဆိုင်ရာ အကျိုးဆက်နှင့် ဆက်စပ်၍ စဉ်းစားရာတွင် ဌာနေတိုင်းရင်းသား လူ့အဖွဲ့အစည်းအများစုသည် သမိုင်းဝင်နေထိုင်ခဲ့ကြသည့် မိမိတို့ပတ်ဝန်းကျင်ရှိ အထက်ဆိုခဲ့ပါ အခြေအနေများကို တုံ့ပြန်သည့်အနေဖြင့် လိုက်လျောညီထွေရှိသော လူနေမှုပုံစံများကို ယဉ်ကျေးမှုသဖွယ် ကျင့်သုံးကာ ဖွံ့ဖြိုးမှုနည်းသော ဒေသများတွင် များသောအားဖြင့် နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ (Gach 2019; NoiseCat 2017) ထို့ပြင် ဌာနေတိုင်းရင်းသားလူ့အဖွဲ့အစည်းများသည် ဒေသထွက် သဘာဝအရင်းအမြစ်များကို အခြေခံစားနပ်ရိက္ခာအဖြစ် ထိန်းသိမ်းမှီခိုရသဖြင့် ၎င်းတို့ကျင့်သုံးသည့် ယဉ်ကျေးမှု ဆိုင်ရာများသည်လည်း ရေရှည်တည်တံ့ရမည့်သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်များအပေါ်တွင် မှီခိုနေရပါသည်။ ထို့ကြောင့်ဂေဟစနစ်

ဆိုင်ရာ ပျက်စီးယိုယွင်းမှုကို ဖြစ်စေသည့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်းဖြစ်ရပ်များသည် ဒေသတွင်း ဂေဟစနစ်များအပေါ်တွင် မှီခိုနေရသည့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုလက္ခဏာရပ်များ၊ ကျင့်သုံးမှုများကို အနှောင့်အယှက်ဖြစ်စေသည့် ရလဒ်ကို ရရှိစေသည်။ (NoiseCat 2017) ဌာနေတိုင်းရင်းသားတစ်ဦးချင်းစီ၏ ကျန်းမာရေး (သို့) ကျင့်သုံးမှုများကို ဝင်ရောက်နှောင့်ယှက်မှုများသည် စုစည်းအားကောင်းလာပြီး ဌာနေတိုင်းရင်းသားထုတစ်ရပ်လုံး၏ ကျန်းမာရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုများကိုပင် ခြိမ်းခြောက်လာနေသည်ကို တွေ့ရပါသည်။

ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှု၏ ရုပ်ပိုင်းဆိုင်ရာ ဆိုးကျိုးများထဲတွင် ဘေးဖယ်ခံထားရခြင်းဟူသော ဆိုးမွေကိုလည်း ဌာနေတိုင်းရင်းသားလူ့အဖွဲ့အစည်းများက ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှု၏ ကျင့်ဝတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ အကျိုးဆက်အဖြစ် ဆက်လက်ထိန်းသိမ်းကာ နေရဆဲဖြစ်ပါသည်။ အကယ်စင်စစ် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကို အဓိက မောင်းနှင်သည့်အရာမှာ ကိုလိုနီစနစ်နှင့် စက်မှုကဏ္ဍတို့၏ လွှမ်းမိုးမှုပါသော သမိုင်းဝင်ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှု၏ သရုပ်လက္ခဏာများမှ ထွက်ရှိသည့် ကာဗွန်ထုတ်လွှတ်မှုပင် ဖြစ်ပါသည်။ စက်မှုခေတ်ဖြစ်ထွန်းမှုသည် အနောက်အုပ်စုတို့၏ ကိုလိုနီနယ်ချဲ့ကာ စက်မှုခေတ်ကို ဦးဆောင်ခဲ့ကြသည့် နယ်ချဲ့ခေတ်ကာလနှင့် တစ်ထပ်တည်းကျသည်။ အဆိုပါ သမိုင်းဝင် နယ်ချဲ့ဝါဒသည် သဘာဝအရင်းအမြစ်များကို တူးဖော်ထုတ်လုပ်ပြီး ဌာနေမဟုတ်သည့် စက်မှုအခြေပြု စီးပွားရေးဇုန်အင်အားကို ထောက်ပံ့နိုင်ရန် ဌာနေတိုင်းရင်းသားလူမျိုးများကို ဖယ်ကျဉ်ထားခဲ့ကြသည်။ (NoiseCat 2017) တိုးတက်မှုကိုသာရှေးရှုသည့် စက်မှုအခြေပြုစီးပွားရေးစနစ်ကို အခြေခံပြီး ရေရှည်တည်တံ့မှုမရှိသည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများဖြင့် တူးဖော်ထုတ်လုပ်မှုများကြောင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ ဂေဟစနစ်များ၊ ဘုံကောင်းစားရေး စနစ်များ၊ ပိုမိုရေရှည်တည်တံ့သည့် စောင့်ရှောက်မှုစိတ်ဓာတ်အခြေပြု ယဉ်ကျေးမှုသရုပ်လက္ခဏာများမှာ ယစ်ကောင်များသဖွယ် အပူဇော်ခံလိုက်ရပါသည်။ (Ross et al 201; Harkin & Lewis 2007) ထိုထက်မက ရေရှည်တည်တံ့မရှိသည့် သဘာဝအရင်းအမြစ်များ ထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ်များကို ဆက်လက်ထိန်းသိမ်းနေသည့် ခေတ်သစ်စီးပွားရေးစနစ်များအားဖြင့် ကိုလိုနီလက်သစ်အမွေအနှစ်ဆက်လက်

ကိုင်စွဲကာ ကာဗွန်ထုတ်လွှတ်မှုတိုးပွားစေသည့်နေရာတွင် တရားခံဖြစ်သည့် စက်မှုဖွံ့ဖြိုးမှုဖြစ်စဉ်များကို ဆက်လက်ပံ့ပိုးပြီး ဌာနေတိုင်းရင်းသားများကို ထပ်မံဘေးဖယ်ထားကြပြန်ပါသည်။ (Gach 2019; Whyte 2011) စက်မှုအခြေပြုတိုးတက်မှုနှင့် ကိုလိုနီဝါဒတို့၏ ကွင်းဆက်များအရ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကို တုန့်ပြန်ရေး ပန်းတိုင်သည် ဌာနေတိုင်းရင်းသားယဉ်ကျေးမှု၏ ဖယ်ကျဉ်ခံထားရသည့် အခြေအနေကို မြှင့်တင်ပေးသည့်ရုံပုံငွေ ထောက်ပံ့ပေးမှုများအားဖြင့် ဖြစ်နိုင်ချေရှိသည်ဟု အကြံပြုမှုများရှိနေပါသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့သည် ရေရှည်တည်တံ့ပြီး သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ပျက်စီးယိုယွင်းမှုကို ကန့်သတ်ပေးနိုင်သော လူနေမှုပုံစံများဖြင့် ကျင့်သုံးနေထိုင်သူများပင် ဖြစ်သောကြောင့် ဖြစ်သည်။ (NoiseCat 2017)

မည်သို့ဆိုစေ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးကို အသားပေးပြီး လေထုတွင်း ကာဗွန်ထုတ်လွှတ်မှုကို လျှော့ချရန် လုပ်ဆောင်ခြင်းကဲ့သို့သော ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုအတွက် ဖြေရှင်းမှုများသည် ပင်ကိုယ်အားဖြင့် ကိုလိုနီဝါဒကို ဖြေရှင်းပေးခြင်းမဟုတ်ကြောင်းကို မှတ်သားထားရန် လိုပါသည်။ ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏အမြင်ရှုထောင့်များနှင့် စိုးရိမ်မှုများကို ဥပက္ခောပြုသည့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ မူဝါဒများနှင့် အင်စတီကျူးရှင်းများသည် ၎င်းဌာနေတိုင်းရင်းသားများအား ဖယ်ကျဉ်ထားမှုပုံစံများကို တည်ဆောက်နေခြင်းပင်ဖြစ်ပါသည်။ ထိုသို့ပြုလုပ်ခြင်းသည် နယ်ချဲ့ဝါဒပြန့်ပွားရေးအတွက် စက်မှုအခြေပြုစီးပွားရေးဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုနေရာတွင် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုအတွက် ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ခြင်းကို အစားထိုးကာ စီးတော်ယာဉ်သဖွယ်အသုံးပြုသည့် ကိုလိုနီလက်သစ်အမွေအနှစ်ကို စွန့်စားပြီး မွေးမြူနေခြင်းလည်း ဖြစ်ပါသည်။ အကယ်၍ စက်မှုအခြေပြုခြင်းနှင့် ကိုလိုနီဝါဒ၏ ဆက်နွယ်မှုကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာသည့် ဆိုးမွေကို ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကုစားရေးများဖြင့် အစားထိုးမည်ဆိုပါက ထိုသို့ပြုလုပ်သူများအနေဖြင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ အသံများနှင့် စိုးရိမ်ဖွယ်ရာ ပြဿနာများကို ဖြေရှင်းသည့် ယန္တရားများပါဝင်သည့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ ဖြေရှင်းမှုများကိုလည်း ချိတ်ဆက်ကာ ဆက်စပ်ဖြေရှင်းသင့်ပါသည်။

ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုနှင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ၏ အခွင့်အရေးများ

ဌာနေတိုင်းရင်းသားများအနေဖြင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကြောင့်ဖြစ်ပေါ်လာသည့် အကျိုးဆက်များကို ရှိနှင့်ပြီးသား တရားဝင်စနစ်မူဘောင်များအားဖြင့် ဦးတည်ဖြေရှင်းရန် ကြိုးစားရာတွင် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ တောင်းဆိုချက်များကို ဦးတည်ဖြေရှင်းပေးနိုင်သော လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများနှင့် လက်ခံနိုင်စရာ လုံလောက်သည့် တရားမျှတမှုကို အာမခံပေးမှု လိုအပ်ပါသည်။ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာ တရားမျှတမှုသည် သဘာဝအရဖြစ်သည့် တရားမျှတမှု၏ ဘုံဥပဒေလမ်းစဉ်နှင့် ဆက်စပ်ပြီး ဥပဒေပြုသည့် အင်စတီကျူးရှင်းများမှ အသုံးပြုသည့်လုပ်ထုံးလုပ်နည်းနှင့်လည်း ဆက်စပ်သည်။ (ALRC 2020: Prar. 14.1; Woolf 2007) လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာ တရားမျှတမှုဟု ဆိုရာ၌ ဥပဒေစနစ်တွင် ပါဝင်ခွင့်နှင့် ပါဝင်ခွင့်ရသူများ၏ အမြင်သဘောထားများကို ဆုံးဖြတ်ချက်ချသည့်အဆင့်အထိ ထည့်သွင်းစဉ်းစားသည့် မျှတမှုအဆင့်အတန်းတစ်ခုအဖြစ်လည်း အကျိုးဝင်ရပါမည်။ (Dekker & Breakey 2016; Whyte 2011) ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ စဉ်းစားသည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာ တရားမျှတမှုတွင် ယဉ်ကျေးမှုတန်ဖိုးများနှင့် ထိရောက်သည့်ဆုံးဖြတ်ချက်များအတွက် ရေခံမြေခံအခြေအနေများကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားမှုများလည်း ပါဝင်ပါသည်။ (Whyte 2011) လက်ခံနိုင်စရာ လုံလောက်သည့် တရားမျှတမှုသည် မျှတမှုအငွေ့အသက်များကြောင့် စိတ်ကျေနပ်မှုပေးသည့် မျှော်မှန်းရလဒ်များပေးစွမ်းသည့် ဥပဒေများကိုလည်း ထည့်သွင်းကြည့်ရှုပါသည်။ (Dekker & Breakey 2016; Kirchengast 2013; Stancil 2017) ဌာနေတိုင်းရင်းသားများအတွက်မူ မိမိတို့၏စိုးရိမ်မှုများကို အသိအမှတ်မပြုသူများက ဖန်တီးထားသည့်ဥပဒေများ၊ ထိုဥပဒေများကြောင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ ဆန္ဒသဘောထားများကို ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်စေသည့် ဥပဒေ၊ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကြောင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ တောင်းဆိုမှုများသည်လည်း စွန့်စားမှုတစ်ရပ်လိုသာ ဖြစ်နေပါသည်။

ဌာနေတိုင်းရင်းသားများအတွက် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ ဖြေရှင်းမှုများတွင် လူ့အခွင့်အရေးကို ထည့်သွင်းနိုင်ရန် အခွင့်အရေးအခြေပြုချဉ်းကပ်နည်းကို အသုံးပြုလျက် လက်ခံနိုင်စရာ လုံလောက်သည့် တရားမျှတမှုရှိ

သောလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ ပေါ်ပေါက်လာစေရေးအတွက် နိုင်ငံတကာ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ တာဝန်သိသူများက အဆင့်ဆင့် လုပ်ဆောင်လျက်ရှိနေပါသည်။ ဥပမာ - ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကို ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ၏ ရိုးရာနည်းလမ်းများအတိုင်း တုံ့ပြန်ဖြေရှင်းရာတွင် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ မူလလူ့အခွင့်အရေးကို အသိအမှတ်မပြုခြင်းက အဓိကအခက်အခဲတစ်ခုမှာ ဖြစ်သည်ဟု ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ၏ ပြဿနာများဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂအမြဲတမ်းဖိုရမ် (United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues (UNPFII) မှ လေ့လာတွေ့ရှိထားပါသည်။ (Gerrard 2008) ဌာနေတိုင်းရင်းသားကို လေးစားသည့်အနေဖြင့် ပါရီသဘောတူညီချက်တွင်လည်း “ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကို တုံ့ပြန်လုပ်ဆောင်သည့်အခါတွင် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ မူလအခွင့်အရေးအပါအဝင် ၎င်းတို့၏ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ပတ်သက်သည့် ဝတ္တရားများကို လေးစားရမည်၊ မြှင့်တင်ရမည်။ စဉ်းစားပေးရမည်” ဟု ရေးသားပြဋ္ဌာန်းထားသည်။ (Boyle 2018: 769-770; United Nations 2015: Preamble) လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများတွင် တရားမျှတမှုရှိရေးကိစ္စနှင့် ပတ်သက်၍ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ ကြိုးပမ်းမှုများ လုပ်ဆောင်ရာတွင် မျှတမှုရှိစေရေး အာမခံပေးရေး၊ ခွဲခြားဆက်ဆံခံရမှု ကင်းဝေးစေရေး၊ ဆုံးဖြတ်ချက်ချမှတ်မှုဖြစ်စဉ်တွင် အဓိပ္ပါယ်ရှိပြီး ထိရောက်သည့် ပူးပေါင်းပါဝင်မှုဖြစ်စေရေး စသည်တို့ ပါဝင်သည့် လူ့အခွင့်အရေးကို လေးစားလာစေရေးတွင် နိုင်ငံတော်၏ တာဝန်ဝတ္တရားများကို လေ့လာဖော်ထုတ်ရမည်ဟု လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အမြင့်ဆုံးကော်မရှင်ရုံး (Office of the High Commissioner of Human Rights (OHCHR))မှလည်း အခိုင်အမာ ဆိုထားသည်။ (Boyle 2018; OHCHR 2020a; OHCHR 2020b) ခုခံနိုင်မှုအားနည်းသူများ ကြုံတွေ့ရသည့် မညီမျှမှုများ၊ အခွင့်အရေးများနှင့် လူမှုရေးဆိုင်ရာ အဆင့်အတန်းပြဿနာများကို ထည့်တွင်းကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းသည့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှု၏ဆိုးကျိုးများကို တုံ့ပြန်ခြင်းများစသည့် စံနှုန်းများကို UNFCCC၏ လုပ်ငန်းစဉ်များတွင် မြှင့်တင်လုပ်ဆောင်လျက် လက်ခံနိုင်စရာ လုံလောက်သည့် တရားမျှတမှုနှင့် ပတ်သက်၍ လုပ်ဆောင်လျက်ရှိပါသည်။ (Duyck et al 2018; Gach 2019) အခွင့်အရေးအခြေပြု ချဉ်းကပ်နည်း

လမ်းကိုအသုံးပြုထားသည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးစနစ်များသည် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ ရာသီဥတု ပြောင်းလဲမှုနှင့် ပတ်သက်၍ စိုးရိမ်မှုများကို ဦးတည်ဖြေရှင်းရာတွင် အကျိုးကျေးဇူးများစွာရှိကြောင်း နမူနာကောင်းများရှိပါသည်။ ပထမအကျိုးကျေးဇူးမှာ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးစနစ်မူဘောင်များအားဖြင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားများနှင့် တိုက်ရိုက်သက်ဆိုင်သည့် မူလအခွင့်အရေးများကိုလည်းကောင်း၊ ဌာနေတိုင်းရင်းသားများပါဝင်သည့် လူ့အဖွဲ့အစည်းများပါဝင်သည့် အစုအဖွဲ့များအားဖြင့် ရရှိသည့် သွယ်ဝိုက်အခွင့်အရေးများကိုလည်းကောင်း သတ်မှတ်ဖော်ထုတ်သည့်လုပ်ငန်းစဉ်တွင် တိုးတက်မှုများရှိအောင် လုပ်ဆောင်ပေးနိုင်ခဲ့သည်။ (Corrin 2009; Engel 2012; Law 2018) ဒုတိယအနေဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးအယူအဆဟုဆိုရာ၌ လူ့ဂုဏ်သိက္ခာမြှင့်တင်မှုကို အဓိက ကြည့်ပြီး(Goodhart 2009) ကိုယ်စားပြုမှုဌာနေ(Gewirth 1996)၊ ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ခွင့်(Raz 1986)၊ လူသား၏အားထုတ်နိုင်စွမ်း(Sen 1999)၊ ကျင့်ဝတ်အရ ထိုက်တန်မှု(Dworkin 1977)၊ လူသားတို့၏ စုပေါင်းကြိုးပမ်းမှုများတွင် ပါဝင်နိုင်စွမ်းရှိမှု(Rawls 1999)များကို အသိအမှတ်ပြုကာ ခေတ်သစ်ကိုလိုနီဝါဒ၏ ဖယ်ကျဉ်ခံထားရခြင်းကို ကျော်လွှားနိုင်ရေးအတွက် ကြိုးပမ်းမှုများတွင် ဌာနေတိုင်းရင်းသားများကို အားပေးမြှင့်တင်သည့် လုပ်ငန်းစဉ်များကိုလည်း ပံ့ပိုးပေးပါသည်။

တတိယအကျိုးကျေးဇူးအနေဖြင့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးလုပ်ထုံးလုပ်နည်းနှင့်ပတ်သက်၍ ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ အသိအမှတ်ပြုမှုကို ဖော်ထုတ်သတ်မှတ်ပေးခဲ့သည့် နိုင်ငံတကာအစိုးရအုပ်စုများအနေဖြင့် အဆိုပါလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို လေးစားလိုက်နာရန်သာ တာဝန်ဝတ္တရားရှိသည်သာမက အဆိုပါလူ့အခွင့်အရေးလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို အစိုးရမဟုတ်သည့် ပါဝင်ပတ်သက်သူများမှလည်း သတ်မှတ်ထားသည့် မိမိတို့၏ စီရင်နယ်ပယ်များအတွင်း လေးစားလိုက်နာမှုရှိလာစေရန်(Lane 2018) နှင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ၏ အခွင့်အရေးများကို အစိုးရရာ အစိုးရမဟုတ်သည့် အုပ်စုများမှလည်း လေးစားလိုက်နာမှုရှိစေရန် တွန်းအားပေးလုပ်ဆောင်ရန် အာမခံပေးနိုင်သည့် ကြိုးပမ်းမှုများကိုလည်း လုပ်ဆောင်ပေးရန် တာဝန်ရှိကြောင်း သိရခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ နောက်ဆုံးအနေဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးများသည် တရားဝင်အခွင့်အရေးအဖြစ် သတ်မှတ်နိုင်ပြီး ပြည်တွင်းနှင့် နိုင်ငံတကာဥပဒေ

များနည်းတူ ပြဿနာဖြေရှင်းရန်အတွက် ကုထုံးဖြေဆေးအဖြစ် အသုံးပြုနိုင်သည့်အရာပင် ဖြစ်ကြောင်း သိနိုင်ပါသည်။

.....

ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုအတွက် ကြိုးပမ်းရာတွင် အခွင့်အရေးအခြေပြု ချဉ်းကပ်နည်းများကို အသုံးပြုခြင်းနှင့် လူ့အခွင့်အရေးကို နေရာချသည့်အခါတွင် ကြိုတင်စဉ်းစားပြင်ဆင်ထားချက်များကို သတိထားမှတ်သားသင့်ပါသည်။ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးအုပ်စုများအကြား မျှတသည့် အပေးအယူရှိ၊ မရှိဆိုသည့်အချက်မှာ မရှင်းမလင်းဖြစ်နေပါသည်။ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အင်စတီကျူးရှင်းများက သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့်သက်ဆိုင်သည့် နစ်နာမှုအချက်အလက်များကို လူ့အခွင့်အရေးများအဖြစ် အသိအမှတ်ပြုသော်လည်း သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးအင်စတီကျူးရှင်းများက သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ပြဿနာကို လူ့အခွင့်အရေးပြဿနာအဖြစ် အသိအမှတ်ပြုမှုတွင် အားမရဖွယ်တွေ့ရသည်။ (Boyle 2018; CIEL 2018) လူ့အခွင့်အရေးနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ အထူးကိုယ်စားလှယ်အစီရင်ခံစာ(Special Rapporteur on Human Rights and Environment(SRHRE))အရ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်အကြားတွင် ချိတ်ဆက်မှုရှိကြောင်း၊ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရန် လူ့အခွင့်အရေးရှိကြောင်းကို အသိအမှတ်ပြုရန် လိုအပ်သည့်နည်းတူ လူသားတိုင်းသန့်ရှင်းပြီး ကျန်းမာသန်စွမ်းသည့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ရှိရမည်ဟူသည့် လူ့အခွင့်အရေးကို အသိအမှတ်ပြုရန် လိုအပ်သည်ဟု အခိုင်အမာဆိုထားသည်။ (SRHRE 2020) မည်သို့ဆိုစေ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေအတွင် ဆိုခဲ့ပါအချိတ်အဆက်ရှိသည့် သဘောတရားနှစ်ခုအကြား ရှုပ်ထွေးနေမှုများကို ဖြေရှင်းရန်နှင့် အလုပ်ဖြစ်ရေးအတွက် ဆက်လက်လုပ်ဆောင်ရန် လိုအပ်လျက်ရှိပါသည်။ (SRHRE 2020)

.....

ထို့အပြင် အခွင့်အရေးအခြေပြု ချဉ်းကပ်နည်းများကို အသုံးပြုရာတွင် သဘောသဘာဝအရ အခွင့်အရေးများကို ကိုင်စွဲထားသူများသည် ဥပဒေစနစ်တစ်ခုခု၏ တရားဝင် ဥပဒေများအရ တရားဝင်အခွင့်အရေးများကို လက်ကိုင် ထားရှိသူများ ဟုတ်မဟုတ် ခွဲခြားဖော်ထုတ်သည့်အစီအစဉ်လည်း တစ်ပါတည်းပါရှိသည်။ ဥပဒေအရ တရားဝင်သူ မဟုတ်ခဲ့သော် တရားမျှတမှုကို လက်လှမ်းမှီနိုင်ရန် ငြင်းပယ်ခြင်းခံရနိုင်မည်ဖြစ်သောကြောင့် ဖြစ်သည်။(Boyle 2018) “အခွင့်အရေးများကို လက်ကိုင်ထားသူများ” သည် ဥပဒေစနစ်တစ်ခုခုအတွင်း အခွင့်အရေးများကို ကျင့်သုံးခွင့်ရနေသည့်ပုဂ္ဂိုလ်ကို ရည်ညွှန်းအသိအမှတ်ပြုခံရသူဖြစ်သည်ဟူသော အယူအဆကြောင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားများအတွက်မူ အခက်အခဲဖြစ်နေပါသည်။ တရားဝင်အခွင့်အရေးများကို ကျင့်သုံးခွင့်ရနေသည့်ပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်ဖို့ရန်အတွက် နိုင်ငံတော်အစိုးရမှ အသိအမှတ်ပြုပေးရန် လိုအပ်ပါသည်။ မိမိတို့၏ ကိုယ်ပိုင်ဝိသေသလက္ခဏာများဖြင့် စီမံအုပ်ချုပ်ခွင့်နှင့်သက်ဆိုင်သည့် ကိုယ်ပိုင်ပြဌာန်းခြင်းကို အသိအမှတ်ပြုပေးရသည့် နောက်ဆက်တွဲအကျိုးဆက်များကြောင့် နိုင်ငံတော်အစိုးရများအနေဖြင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားအုပ်စုများကို တရားဝင်အခွင့်အာဏာများ လိုလိုလားလားအပ်နှင်းရန် ဆန္ဒမရှိတတ်ကြချေ။ နိုင်ငံတော်နှင့် ဆန့်ကျင်ပြီး တရားဝင်အခွင့်အာဏာများကို ကျင့်သုံးရန်ကြိုးစားသည့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားအုပ်စုများသည် တရားဝင်အခွင့်အာဏာများကိုကျင့်သုံးနိုင်ရန် ထိုအခွင့်အာဏာများကို ကျင့်သုံးနိုင်စွမ်းရှိသည့် အုပ်စုအဖြစ် နိုင်ငံတော်မှ အသိအမှတ်ပြုပေးခြင်းအပေါ်တွင် မူတည်နေပြန်သည်။ နိုင်ငံတော်အနေဖြင့်လည်း ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ ကိုယ်ပိုင်ပြဌာန်း

ခွင့်ကို ဆန့်ကျင်ပြီး အချုပ်အခြာအာဏာကို ထိန်းသိမ်းရန်လိုအပ်သည်ဟုအကြောင်းပြကာ ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ တောင်းဆိုချက်များနှင့် ရသင့်ရထိုက်သည့်အရာများကိုမပေးဘဲအုပ်ချုပ်နေသည့် ပဟေဠိဆန်ဆန်အခြေအနေဖြင့် ဆက်လက်ရှိနေသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ရလဒ်အနေဖြင့် အခွင့်အရေးအခြေပြုချဉ်းကပ်နည်းများသည် ဌာနေတိုင်းရင်းသားများတွင် တရားဝင်လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာရှိသူအစုအဖွဲ့နှင့် ကိုယ်ပိုင်ပြဌာန်းခွင့်ရှိသူများဖြစ်ကြောင်း လက်ခံရမည့် ရှေ့ပြေးနိမိတ်များ ပါဝင်ခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ (Erueti 2015; Snyder 2011; Williams 2012).

ထိုမျှမက ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကို ဦးတည်ဖြေရှင်းလိုသော ပြင်းပြသည့်ဆန္ဒများရှိလျှင် နိုင်ငံပေါင်းစုံ၏ ကြိုးစားအားထုတ်မှုများ လိုအပ်ကြောင်း အကြံပြုထားသည့်နည်းတူ ပါဝင်လုပ်ဆောင်ကြသည့် နိုင်ငံတစ်ခုချင်းစီသည်လည်း သက်ဆိုင်ရာနိုင်ငံပြင်ပရှိ နိုင်ငံသားများအပါအဝင် လူသားအားလုံးအတွက်လည်း တူညီသော အကျိုးရလဒ်ရရှိစေသင့်သည်။ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာပဋိညာဉ်များ၏ လမ်းညွှန်ချက်များအတိုင်း လည်ပတ်သည့် မူဘောင်တစ်ခုချင်းစီသည် သက်ဆိုင်ရာနိုင်ငံသားများ၏ လူ့အခွင့်အရေးကို လေးစားလိုက်နာသည့် အစိုးရ၏တာဝန်ခံမှုအပေါ်တွင်သာ အများအားဖြင့်ဗဟိုပြုနေပြီး သက်ဆိုင်ရာနိုင်ငံ၏စီရင်ပိုင်ခွင့်ပြင်ပတွင်ရှိသော လူသားများအပေါ်တွင် သက်ရောက်မှုမရှိသည်ကို တွေ့ရသည်။ (Boyle 2018). နယ်နိမိတ်ဖြတ်ကျော်ဖြစ်ပေါ်လာသည့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာဆိုးကျိုးများကို ကိုင်တွယ်

ရန် အစိုးရ၏ ပိုင်နက်-ပြင်ပ တာဝန်ဝတ္တရားကို အသိအမှတ်ပြုမှုရှိပြီး (see for example Trail Smelter Case, United States v. Canada, 1938 & 1941) (United Nations 2006) အဆိုပါ သဘောတရားအားဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများနှင့် ပတ်သက်၍လည်း အလားတူလက်ခံသည့် သဘောတရားရေးရာပိုင်းတွင်လည်း တိုးတက်မှုရှိလာပါသည်။ (Advisory Opinion on Environment and Human Rights, Advisory Opinion OC-23/17 တွင် ဥပမာကြည့်ပါ။) (IACHR 2017) သို့သော် နိုင်ငံပြင်ပရှိ လူသားများ၏ လူ့အခွင့်အရေးများအတွက် အစိုးရတိုင်းတွင် တာဝန်ရှိသည်ဟူသော ယူဆချက်နှင့် ပတ်သက်၍ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ၏ တရားဝင် တညီတညွတ်တည်း ထောက်ခံကျင့်သုံးရန် ဆက်လက် မသေချာနေဆဲပင် ဖြစ်နေပါသည်။ (Boyle 2018) ထို့အပြင် အခွင့်အရေးအခြေပြု ချဉ်းကပ်နည်းများတွင် အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများနှင့် ဥပဒေကြောင်းအရ ကုစားရန်အတွက် ချိုးဖောက်မှုတစ်ခုချင်းစီနှင့် သက်ဆိုင်သည့် အထောက်အထားများကို နောက်ဆက်တွဲ တင်ပြရာ၌ အခွင့်အာဏာလက်ဝယ်ရှိသူတို့၏ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုကို တိုင်းတာဖော်ထုတ်သည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကိုလည်း လိုအပ်သည်။ (Duyck et al 2018).

မည်သို့ဆိုစေ UNFCCC၏ ပါရီသဘောတူညီချက်တွင် ပွင့်လင်းမြင်သာမှုကို သေချာစေသည့်အချက်တွင် အားနည်းသည်ဟု အချုပ်အားဖြင့် ဆိုနိုင်ပါသည်။ ပထမအချက်မှာ ပါရီသဘောတူညီချက်သည် လူ့အခွင့်အရေး မူဘောင်ယန္တရားများအရ ရာသီဥတုဆိုင်ရာ သတင်းအချက်အလက်များကိုရယူရန် ကြိုးစားသည်မှန်သော်လည်း လူ့အခွင့်အရေးနှင့် သက်ဆိုင်သည့်သတင်းအချက်အလက်များကို ရရှိရန် နိုင်ငံတော်အစိုးရဘက်မှ စီမံပေးမှုမလိုအပ်ကြောင်း တွေ့ရသည်။ (Duyck et al 2018) ဒုတိယအချက်မှာ ပါရီသဘောတူညီချက်သည် နိုင်ငံတော်အစိုးရများထံမှ စုစည်းရရှိသည့် သတင်းအချက်အလက်များကိုသာ အသားပေးစဉ်းစားသည့် UNFCCC၏ အစိုးရဗဟိုပြု မူဘောင်ကိုသာ လိုက်လျောသည်။ နိုင်ငံပေါင်းစုံမှ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်များကို ပါဝင်သည့် အရပ်ဖက်အဖွဲ့အစည်းများထံမှ ရရှိသည့် သတင်းအချက်အလက်များကို အသားပေးစဉ်းစားခြင်း မရှိချေ။ (Duyck et al 2018) တတိယအချက်အနေဖြင့်

ရေရှည်တည်တံ့သော ဖွံ့ဖြိုးရေးယန္တရားတွင် လူ့အခွင့်အရေးနှင့်ပတ်သက်၍ နိုင်ငံတော်အစိုးရ၏ တာဝန်ဝတ္တရားများကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားပြီး ပါရီသဘောတူညီချက်တွင် ပြဌာန်းထားခြင်းမရှိသည့်အချက်ကို တတိယအချက်အနေဖြင့် တွေ့ရပါသည်။ (Duyck et al 2018)

လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှု၏ ဆက်စပ်မှုကို ရှင်းလင်းပြသရာတွင် လူ့အခွင့်အရေးနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ အထူးကိုယ်စားလှယ်၏ အစီရင်ခံစာ(SRHRE)ကို ခိုငြိမ်းပါက အထောက်အကူဖြစ်စေပါသည်။ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ ယန္တရားများတွင် လူ့အခွင့်အရေးရှုထောင့်ကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားမှု မရှိသော်လည်း လူ့အခွင့်အရေးရှုထောင့်မှချဉ်းကပ်ရာတွင် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ စိုးရိမ်များ ပါဝင်သောကြောင့် လူ့အခွင့်အရေးလှုပ်ရှားသည့်အဖွဲ့အစည်းများအနေဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးကဏ္ဍမှ တဆင့် လူ့အခွင့်အရေးနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ စံနှုန်းများဖြင့် အစိုးရများ၏ အမှုအကျင့်များကို စောင့်ကြည့်လေ့လာနိုင်ပါသည်ဟု အထူးကိုယ်စားလှယ် John Knox က ချဉ်းကပ်မှုနည်းလမ်းကို ထုတ်ဖော်ပြောကြားခဲ့သည်။ (Boyle 2018) ပါရီသဘောတူညီချက်တွင် ပါဝင်သည့် အစိုးရ၏တာဝန်များကို ဖြည့်ဆည်းဆောင်ရွက်ခြင်းသည် ရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်းကြောင့်ဖြစ်သည့် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုကိုကာကွယ်ရန် ပါဝင်လုပ်ဆောင်ခြင်းမဟုတ်သည့်တိုင် အစိုးရများအနေဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးကို လေးစားလိုက်နာမှုတွင် အာမခံချက်ပေးနိုင်ရန် လိုလားသည့် ပါရီသဘောတူညီချက်၏ အခြေခံကျသည့် ကျင့်ဝတ်စည်းမျဉ်းအတိုင်း လိုက်နာရန် လိုအပ်ကြောင်း အထူးကိုယ်စားလှယ်မှ အခိုင်အမာ ပြောဆိုထားပါသည်။ (HRC 2016) နောက်ဆုံးတစ်ချက်အနေဖြင့် အခွင့်အရေးအခြေပြုချဉ်းကပ်နည်းဆိုင်ရာ သဘောတရားများသည် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံနှင့် တစ်နိုင်ငံအလိုက် ကွာခြားမှုရှိနိုင်သော်လည်း ကမ္ဘာတစ်ဝှမ်းလုံးနှင့် သက်ဆိုင်သည့် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများအရ အစိုးရများအနေဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ အပါအဝင် နိုင်ငံတစ်ခုချင်းစီနှင့် နိုင်ငံတကာ၏ စံနှုန်းများကို ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ပြီး လေးစားလိုက်နာရန် လိုအပ်သည်ဟု အထူးကိုယ်စားလှယ်က မှတ်ချက်ပြုခဲ့သည်။ (HRC 2018)

လူ့အခွင့်အရေးများ၊ ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများ၊ တရားဝင် အခွင့်အရေးများနှင့် ရာသီဥတု ပြောင်းလဲမှု

.....

အခြေခံသဘောတရားများအရ အခွင့်အရေးအခြေပြု ချဉ်းကပ်နည်းလမ်းများဖြင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကို တုံ့ပြန်နိုင်ရန် အံဝင်ခွင်ကျဖြစ်မှုကို တည်ဆောက်ရာတွင် UNFCCC ၏ စနစ်မူဘောင်အတွင်း အရေးဆိုနိုင်သည့် ဌာနတိုင်းရင်းသားတို့၏ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ တရားဝင်အခွင့်အရေးများကို တိကျစွာ ဖော်ထုတ်သတ်မှတ်သည့် လုပ်ငန်းစဉ်များအားဖြင့် အလုပ်ဖြစ်နိုင်ချေရှိကြောင်း တွေ့ရသည်။ ပါရီသဘောတူညီချက်တွင် ပါဝင်သည့်နိုင်ငံ များက လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ပတ်သက်သည့် ဝတ္တရားများကို မိမိတို့ နိုင်ငံ၏ ပူးပေါင်းပါဝင်ရန် ဆုံးဖြတ်ချက်များ (National Determined Contribution(NDCs))၏ အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုအဖြစ် အသိအမှတ်ပြုလက်ခံထား ပါသည်။(Duck et al 2018). ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကို တုံ့ပြန်နိုင်ရန် ပူးပေါင်းပါဝင်မည်ဟု စိတ်ပိုင်းဖြတ်ထား ချက်များ၏ အစိတ်အပိုင်းများအရ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ပတ်သက်၍ နိုင်ငံတော်အနေဖြင့် မိမိတို့တွင် အောက်ပါ ဝတ္တရားများရှိကြောင်း အသိအမှတ်ပြုလက်ခံထားကြပါသည်။

.....

- ၁။ **လျှော့ချခြင်း** - အစိုးရတိုင်းသည် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကြောင့်ဖြစ်ပေါ်လာပြီး လူ့အခွင့်အရေးအပေါ် လတ်တလောတွင်သော်လည်းကောင်း၊ အနာဂတ် အကျိုးဆက်များကို ကာကွယ်ရန်သော်လည်းကောင်း ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုအား တုံ့ပြန်သည့် လုပ်ငန်းစဉ် များကို လုပ်ဆောင်ရမည်။
- ၂။ **လိုက်လျောညီထွေစေခြင်း** - အစိုးရတိုင်းသည် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာနိုင်သည့် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုကို ကာကွယ်ရန် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုနှင့် လိုက်လျောညီထွေရှိသည့် နည်းလမ်းစည်းမျဉ်းများဖြင့် ကိုင်တွယ်လုပ်ဆောင် ရမည်။
- ၃။ **ကုစားမှုများအတွက် တာဝန်ခံခြင်း** - အစိုးရတိုင်း သည် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအတွက် ကု စားရာတွင် ထိရောက်သည့် ကုစားမှုများဖြစ်စေရေး အတွက် စီမံပေးရမည်။
- ၄။ **ဥပဒေစည်းမျဉ်းများ ပြဋ္ဌာန်းခြင်း** - အစိုးရတိုင်း သည် စီးပွားရေးလုပ်ငန်းစဉ်များကြောင့်ဖြစ်ပေါ် လာသည့် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများကို ကာ

- ကွယ်နိုင်ရန် ဥပဒေလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများဖြင့် ကာ ကွယ်ပေးရမည်။
 - ၅။ **နိုင်ငံတကာနှင့်အတူ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ခြင်း** - အစိုးရတိုင်းသည် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကို တုံ့ပြန် ရန်၊ ဆိုးကျိုးလျော့ချစေသည့် လိုက်လျောညီထွေ နည်းလမ်းများကို သေချာစေခြင်းနှင့် လိုက်လျော ညီထွေဖြစ်စေသည့်နည်းလမ်းများသည်လည်း လူ့ အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများ မဖြစ်စေရန်အလို့ငှာ ကြိုးပမ်းနေကြသည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ အားထုတ် မှုများတွင် ပူးပေါင်းပါဝင်ရမည်။ (Duyck et al; OHCHR 2015)
- ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုအတွက် အဖြေရှာသည့် နိုင်ငံတော် အစိုးရများ၏ ကြိုးစားအားထုတ်မှုများတွင် ဌာနတိုင်း ရင်းသားအခွင့်အရေးများအတွက်သာမဟုတ်ဘဲ လူသား ထုတစ်ရပ်လုံး၏ အခွင့်အရေးများအတွက် အကျိုးဝင် ကြောင်းကို OHCHRမှ သတ်မှတ်ဖော်ထုတ်ထားသည့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကြောင့် ထိခိုက်နိုင်ချေရှိသည့် လူ့ အခွင့်အရေးများအားဖြင့် သိရှိနားလည်နိုင်ပါသည်။

အောက်ပါအတိုင်း ကြည့်ပါ။ (Boyle 2018; Duyck et al 2018; OHCHR 2020)

- သန့်ရှင်းကျန်းမာပြီး လုံခြုံမှုရှိသော ပတ်ဝန်းကျင် တွင် ရရှိနေထိုင်ခွင့်(HRC 2018; HRC 2008)
- အသက်ရှင်သန်ခွင့်(OHCHR 2009)
- ကျန်းမာရေးဝန်ဆောင်မှု ရရှိခွင့်(OHCHR 2015)
- သီးသန့်ကိုယ်ပိုင်ဘဝ ရရှိနေထိုင်ခွင့်
- ဥစ္စာပစ္စည်းပိုင်ဆိုင်ခွင့်
- ရေကောင်းရေသန့် ရရှိခွင့် (OHCHR 2009)
- စားနပ်ရိက္ခာ ရရှိခွင့်(OHCHR 2009)
- နေအိမ်အဆောက်အဦး ရရှိခွင့် (OHCHR 2009)
- လုံလောက်သည့် လူနေမှုအဆင့်အတန်းဖြင့် နေထိုင်ခွင့်
- ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ခွင့်(OHCHR 2015)
- ပညာသင်ကြားခွင့် (OHCHR 2015)
- ကြိုတင်အသိပေးကာ အဓိပ္ပာယ်ပြည့်ဝစွာ ပူးပေါင်း ပါဝင်ခွင့် (OHCHR 2015)
- ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကြောင့် ထိခိုက်နစ်နာမှုများ အတွက် ကုစားမှုရရှိခွင့် (OHCHR 2015)
- အနာဂတ်မျိုးဆက်သစ်များ ရရှိပိုင်ဆိုင်ခွင့်(OHCHR 2015)

ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုသည် လူ့အခွင့်အရေးကို ထိခိုက်စေနိုင်သည့် ဆိုးကျိုးများကို ထုတ်လုပ်ပေးသကဲ့သို့ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကို တုံ့ပြန်သည့် ဖြေရှင်းမှုများသည်လည်း လူ့အခွင့်အရေးကို ထိခိုက်စေနိုင်သည့် ဖြစ်နိုင်ချေများရှိကြောင်းကို OHCHRမှ အသိအမှတ်ပြုထားပြီး ဖြစ်ပါသည်။ (Duyck et al 2018; OHCHR 2009; Williams 2012) လူ့အခွင့်အရေးကို နှစ်ထပ်ကွမ်းခြိမ်းခြောက်သည့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ အကြောင်းရင်းနှစ်ခုစလုံး၏ ဖော်ပြမှုမှာ လူသားတို့၏ အမူအကျင့်များသာဖြစ်ပါသည်။ လူသားတို့၏ လုပ်ဆောင်ချက်ကြောင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကို ဖြစ်စေသည့် အကြောင်းရင်းများကို ဖန်တီးနေသည့်နည်းတူ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကို တုံ့ပြန်လုပ်ဆောင်ရန်အတွက်လည်း လူသားတို့တွင် တာဝန်ဝတ္တရားရှိပါသည်။ ထို့ကြောင့် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများသည် လူသားတို့၏အပြုအမူရလဒ်များသာဖြစ်သောကြောင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲ

မှုကိုဖြစ်စေရန် သို့မဟုတ် လျော့ချနိုင်ရန်တွန်းအားသည်လည်း လူသားတို့၏ အမူအကျင့်များပင်ဖြစ်ကြောင်းကို နားလည်နိုင်ပါလိမ့်မည်။

ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ အခွင့်အရေးများကို လေးစားသည့်အနေဖြင့် အခွင့်အရေးအခြေပြု ချဉ်းကပ်နည်းများကို လိုက်လျှောက်ကျင့်သုံးရန် ဖြစ်နိုင်ချေရှိပြီး လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကို ဆက်စပ်ချိတ်ဆက်ကာ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုခေတ်ဆိုးတွင် အသုံးတည့်နိုင်သည့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ အခွင့်အရေးများကို သတ်မှတ်ဖော်ထုတ်နိုင်ပါသည်။ ဌာနေတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများကို ကုလသမဂ္ဂ၏ဌာနေတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးဆိုင်ရာကြေညာစာတမ်း(UNDRIP)တွင် အတိအလင်းဖော်ပြထားကြောင်း တွေ့ရှိနိုင်သော်လည်း အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေလက်အောက်တွင် ယင်းကြေညာစာတမ်းသည် ဥပဒေကဲ့သို့အာဏာမတည်ကြောင်းနှင့် ယင်း UNDRIPသည် ဥပဒေပြုနိုင်ရန်အခွင့်အရေးနှင့် ပတ်သက်သည့် စကားရပ်များကို ပြုစုထားပေးခြင်းထက် အဆင့်အတန်းရှိသည့် စံနှုန်းများဖြင့် ကျင့်သုံးစေရေးအတွက် ပြင်းပြသည့်သဘောဆန္ဒကို ဖော်ပြခြင်းသာဖြစ်ကြောင်း မှတ်သားထားရန် လိုအပ်ပါသည်။ သို့သော် UNDRIPတွင် ပါဝင်သည့် အချက်အလက်များသည် တာဝန်ရှိသူများအတွက် ပြဌာန်းထားသည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေမူဘောင်များနှင့် ထပ်တူကျသဖြင့် တရားဝင်ဥပဒေကဲ့သို့ အာဏာတည်နိုင်သည့်အချက်များလည်း ရှိပါသည်။ နိုင်ငံသားနှင့် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်(International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR))၊ စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်(International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights (ICESCR))နှင့် လူမျိုးစုဆိုင်ရာ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုကို နှိပ်ကွပ်ခြင်းဆိုင်ရာ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ် (International Convention for the Elimination of Racial Discrimination - ICERD) တို့တွင် ဥပမာအဖြစ်တွေ့နိုင်ပါသည်။ ပဋိညာဉ်များတွင် လက်မှတ်ရေးထိုးသည့် သို့မဟုတ် လက်မှတ်ရေးထိုးအံ့ဆဲဆဲနိုင်ငံများသည် ပဋိညာဉ်ထဲတွင်ပါဝင်သည့် တာဝန်ဝတ္တရားများကို လိုက်နာဆောင်ရွက်မည်ဟု မိမိကိုယ်ကို ဂတိပြုကြသူများပင် ဖြစ်ကြပါသည်။ ရလဒ်အနေဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးများနှင့် သက်ဆိုင်သည့် ပဋိညာဉ်သဘောတူညီ

ချက်များတွင် ပူးပေါင်းပါဝင်သည့် နိုင်ငံများအနေဖြင့် UN-DRIP တွင်ပါဝင်သည့် ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးနှင့် အပြန်အလှန်ဆက်စပ်မှုရှိသည့် အခွင့်အရေးများအပါအဝင် အဆိုပါပဋိညာဉ်တွင် ပါဝင်သည့် တာဝန်ဝတ္တရားများကို လိုက်နာဆောင်ရွက်ရန် တာဝန်ရှိပါသည်။(Erueti 2015; Pearl 2018)

အထက်ပါအချက်အလက်များအရ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်များအတိုင်းကျင့်သုံးသည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေမူဘောင်များအရ လူ့အခွင့်အရေးများကို တရားဝင် အခွင့်အရေးများအဖြစ် တွေ့ရှိနိုင်သောကြောင့် ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများကို တရားဝင်အခွင့်အရေးများအဖြစ် အသိအမှတ်ပြုနိုင်ရန်လည်း ဖြစ်နိုင်ချေများရှိပါသည်။ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်များအရ တရားဝင်အာဏာရှိသည့်အတိုင်း အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ရာသီဥတု ပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ ယန္တရားများတွင် လူ့အခွင့်အရေးနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို ဆက်စပ်ပေးထားသည့် အခွင့်အရေးအခြေပြုချဉ်းကပ်နည်းများအတိုင်း လိုက်နာကြပါသည်။ ဆိုလိုသည့်အဓိပ္ပါယ်မှာ ၁) လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်များအောက်တွင် သဘောတူရည်တည်နေသရွေ့ UNFCCC ၏ အဝန်းအပိုင်းများအတွင်း ဌာနတိုင်းရင်းသားများ၏ အခွင့်အရေးများမှာ တရားဝင်အခွင့်အရေးဖြစ်သည်။ ၂) လူ့အခွင့်အရေးပဋိညာဉ်နှင့် UNFCCC တို့တွင် ပူးပေါင်းပါဝင်ကြသည့် နိုင်ငံတော်အစိုးရများအနေဖြင့်လည်း အဆိုပါအခွင့်အရေးများအတွက် တာဝန်ခံရမည်ဖြစ်သည်။ အထက်ပါ အခြေအနေများနှင့် ကိုက်ညီသည့် ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများတွင် အောက်ပါ အခွင့်အရေးများ ပါဝင်ပါသည်။ (Pearl 2018; Snyder 2011; Williams 2012)

ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမခံရဘဲ သာတူညီမျှခြင်းကို ရရှိခွင့် (UN-DRIP Arts. 1-6; ICCPR Art. 14; ICESCR Art. 2 & 3; UDHR Art. 2; ICERD) ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမခံရဘဲ သာတူညီမျှခြင်းကို ရရှိခွင့်သည် ဥပဒေကဲ့သို့ အာဏာတည်မှုမရှိသည့် UNDRIP(2017)နှင့် လူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်း (UDHR 1948) တွင် ပါဝင်သကဲ့သို့ ICERD(ICERD 1966)၊ ICCPR(1966)၊ ICESCR (ICESCR 1966) ကဲ့သို့သော လူ့အခွင့်အရေးပဋိညာဉ်များတွင်လည်း ယင်းအခွင့်အရေးကို အခိုင်အမာဆိုထားပြန်သည်။ ကွဲပြားခြင်း၊ ချန်လှပ်ထားခြင်း၊ ကန့်သတ်ခြင်း သို့မဟုတ် လူမျိုး၊ အသားအရောင်၊ မျိုးရိုးကြောင့် ဦးစားပေးခြင်း၊ သို့မဟုတ် နိုင်ငံသား သို့မ

ဟုတ် တိုင်းရင်းသားဖြစ်ခြင်း၊ သို့မဟုတ် တန်းတူအသိအမှတ်ပြုခြင်း၊ ပျော်ရွှင်ခြင်းရရှိစေခြင်းမှ တားဆီးခြင်း၊ သို့မဟုတ် လူ့အခွင့်အရေးအတိုင်း ကျင့်သုံးခွင့်မရခြင်း စသည့် အကြောင်းအရာများကိုအခြေခံ၍ ခွဲခြားဆက်ဆံခြင်းကို ICERD က ဖော်ထုတ် နိပ်ကွပ်လိုပါသည်။ (ICERD 1966: အပိုဒ်-၁) လူသားတစ်ဦးချင်းစီသည် နိုင်ငံရှိ၊ နိုင်ငံမဲ့ဖြစ်ခြင်း၊ လူမျိုး၊ အသားအရောင်၊ လိင်၊ ဘာသာစကား၊ ကိုးကွယ်မှု၊ နိုင်ငံရေးခံယူချက်၊ နိုင်ငံသားဖြစ်ခြင်း သို့မဟုတ် လူမှုရေးဆိုင်ရာ ဇစ်မြစ်၊ ပိုင်ဆိုင်မှု၊ သို့မဟုတ် မွေးဖွားလာခြင်း စသည်တို့ကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားခြင်းမပြုရဘဲ တရားရုံးများ သို့မဟုတ် သမာဓိခုံအဖွဲ့များရှေ့တွင် တန်းတူညီမျှစွာ လက်လှမ်းမီရေးနှင့် တန်းတူညီမျှစွာ ဆက်ဆံခံရရေးကို ICCPR တွင် ပြဌာန်းထားပါသည်။ (ICCPR 1966: အပိုဒ် - ၁၄ ၊ OHCHR ၂၀၀၇ အပိုဒ် ၉) ထိုနည်းတူ ကျားမဖြစ်ခြင်း၊ လူမျိုး၊ အသားအရောင်၊ လိင်၊ ဘာသာစကား၊ ကိုးကွယ်မှု၊ နိုင်ငံရေးခံယူချက် သို့မဟုတ် အခြားသော အမြင်၊ နိုင်ငံသား သို့မဟုတ် လူမှုရေးဆိုင်ရာ ဇစ်မြစ်၊ ပိုင်ဆိုင်မှု၊ မွေးဖွားလာခြင်း၊ သို့မဟုတ် အခြားအနေအထားတစ်ခုခု၏ အရည်အချင်းများအပေါ်အခြေခံသည့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုများမရှိစေရဟု ICESCR တွင် ပြဌာန်းဖော်ပြထားပါသည်။ (ICESCR 1966: အပိုဒ် ၂ - ၃) ICESCR တွင်ပါဝင်သည့် တန်းတူညီမျှစွာ ဆက်ဆံခံရခြင်းသည် အောက်ပါ အခွင့်အရေးများအပါအဝင် ပဋိညာဉ်တွင် ပါဝင်သည့် အခြားအခွင့်အရေးများနည်းတူ တန်းတူလက်လှမ်းမီခွင့်နှင့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုကင်းခြင်းနှင့် သက်ဆိုင်သည့် အခြေခံသဘောတရားကို ညွှန်းဆိုခြင်းပင် ဖြစ်ပါသည်။ (OHCHR 2013a; OHCHR 2009b)

- သင့်တော်လုံလောက်သည့် နေစရာရရှိခွင့်၊
- သင့်တော်လုံလောက်သည့် စားနပ်ရိက္ခာရရှိခွင့်၊
- ပညာသင်ကြားခွင့်၊
- ကျန်းမာရေးဝန်ဆောင်မှု ရရှိခွင့်၊
- ရေကောင်းရေသန့် ရရှိခွင့်၊
- သိပ္ပံပညာ၊ စာပေပညာ သို့မဟုတ် အနုပညာလုပ်ငန်းများမှ အကျိုးအမြတ်ကို ရရှိခံစားခွင့်၊
- အလုပ်အကိုင်ရရှိခွင့်၊
- လူမှုရေးဆိုင်ရာ လုံခြုံမှုရရှိခွင့်၊
- ဘာသာစကားလွတ်လပ်ခွင့် စသည်တို့ဖြစ်ပါသည်။

ရှင်သန်ခွင့်၊ ကိုယ်ပိုင် လွတ်မြောက်ခွင့်နှင့် လုံခြုံမှု(UDHR Art. 3; UNDRIP Art. 7; ICCPR Art. 6-10)

အသက်ရှင်သန်ခွင့်၊ ကိုယ်ပိုင်လွတ်မြောက်ခွင့်နှင့် ကိုယ်ပိုင်လုံခြုံရေးနှင့် သက်ဆိုင်သည့်အကြောင်းအရာကို UNDRIP (UNDRIP 2007: အပိုဒ် ၇)နှင့် UDHR(UDHR 1948: အပိုဒ် ၃) နှစ်ခုစလုံးတွင် ပြဋ္ဌာန်းပါရှိသည်။ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို လေးစားသည့်အနေဖြင့် ဆိုခဲ့ပါ အခွင့်အရေးများကို ICCPR(ICCPR 1966: အပိုဒ် ၆-၁၀)တွင်လည်း ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းထားပါသည်။ အထူးသဖြင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားများကို လေးစားသောအားဖြင့် နိုင်ငံတော်အစိုးရများသည် အထူးနည်းလမ်းများဖြင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားများကဲ့သို့ အခွင့်အရေးနည်းပါးသည့် အုပ်စုများမှ လူတစ်ဦးချင်းစီ၏ အသက်ရှင်သန်ခွင့်ကို ကာကွယ်ပေးရန် ICCPR မှ မျှော်လင့်ထားပါသည်။ (OHCHR 2018: အပိုဒ် ၂၃) အဆင့်အတန်းကို မကြည့်ဘဲ လူသားအားလုံးသည် လွတ်မြောက်ခွင့်နှင့် လုံခြုံခွင့်ဆိုင်ရာအခွင့်အရေးကို ရယူကျင့်သုံးခွင့် ရရှိရန် မျှော်လင့်ကြပါသည်။ (OHCHR 2014: အပိုဒ် ၃)

လူမှုရေးဆိုင်ရာ လုံခြုံမှုရရှိခွင့်(UNDRIP Art. 21; UDHR Art. 22, ICESCR Art. 9)

လူမှုရေးဆိုင်ရာလုံခြုံမှုရရှိခွင့်ကို UNDRIP(UNDRIP 2007: အပိုဒ် ၂၁)နှင့် UDHR (UDHR 1948: အပိုဒ် ၂၂) ညွှန်းဆို ပြဋ္ဌာန်းထားပါသည်။ ICESCR(ICESCR 1966: အပိုဒ် ၉)တွင်လည်း လူသားတိုင်းအတွက် အသုံးချနိုင်ရန် ယင်းအခွင့်အရေးကို အထူးပြဋ္ဌာန်းထားပြီး ဌာနေတိုင်းရင်းသားများအတွက် တန်ဖိုးကြီးမားသည့် အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်များဖြင့်လည်း ဖွင့်ဆိုပြဋ္ဌာန်းထားပါသည်။

လွတ်လပ်စွာ တွေးခေါ်ခွင့်၊ ခံစားခွင့်၊ ကိုးကွယ်ခွင့် (UNDRIP Arts. 11-13; UDHR Art. 18 & 19; ICCPR Art. 18 & 27) UNDRIP (UNDRIP 2007: အပိုဒ် ၁၁-၁၃)နှင့် UDHR(UDHR 1948: အပိုဒ် ၁၈-၁၉) နှစ်ခုစလုံးတွင် လွတ်လပ်စွာ တွေးခေါ်ခွင့်၊ ခံစားခွင့်နှင့် ကိုးကွယ်ခွင့်အတွက် အမှီအခိုကင်းစွာမျှော်မှန်းနိုင်သည့် အခွင့်အရေးများပါဝင်သည်။ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများဖြင့်လည်း စည်းနှောင်ထားသည်ဖြစ်ရာ အဆိုပါအခွင့်အရေးကို ICCPR(ICCPR 1966: အပိုဒ် ၁၈)တွင်လည်း ဖော်ပြထားပါသည်။ ICCPRတွင် တစ်ဦးချင်းအနေဖြင့်သော်လည်းကောင်း၊ အုပ်စုအနေဖြင့်သော်လည်းကောင်း အများပြည်သူရှေ့ သို့မဟုတ် သီးသန့်နေရာတွင် လွတ်လပ်စွာဝတ်ပြုကိုးကွယ်ခွင့်ကိုလည်း အသိအမှတ်ပြုသည့်နည်းတူ ဘာသာတရားယုံကြည်မှုအတွက် ငြင်းဆိုခွင့်ကိုလည်း အသိအမှတ်ပြုထားပါသည်။(OHCHR 1993: အပိုဒ် ၂) ထို့အပြင် ICCPRတွင် လူနည်းစုများ၏ ဘာသာရေးဝတ်ပြုခွင့်ရှိကြောင်းကို အသိအမှတ်ပြုထားသည်။ (ICCPR 1966: အပိုဒ် ၂၇၊ OHCHR 1994) ICCPR ပဋိညာဉ်သဘောတူညီချက်သည် ဌာနေတိုင်းရင်းသားဟူ၍ အတိအလင်း ညွှန်းဆိုထားခြင်းမရှိသော်လည်း ဘာသာစကားကြွယ်ဝမှုသဘောတရားအရ ဌာနေတိုင်းရင်းသားလူ့အဖွဲ့အစည်းများလည်း အကျုံးဝင်ကြောင်း အနက်ကောက်နိုင်ပါသည်။ (OHCHR 2020c: 3-4)

သာသာစကားလွတ်လပ်ခွင့် (UNDRIP အပိုဒ် ၁၃၊ ၁၉၉၂ လူမျိုးစု၊ မျိုးနွယ်စု၊ ဘာသာဝင်နှင့် ဘာသာစကားရှိသည့် လူနည်းစုဆိုင်ရာ ကြေညာစာတမ်း၊ ICESCR အပိုဒ် ၂-၃)

ဘာသာစကားလွတ်လပ်ခွင့်ကို UNDRIP(UNDRIP ၂၀၀၇၊ အပိုဒ် ၁၃)နှင့် လူမျိုးစု၊ မျိုးနွယ်စု၊ ဘာသာဝင်နှင့် ဘာသာစကားရှိသည့် လူနည်းစုတွင် အဖွဲ့ဝင်ဖြစ်ခွင့်ဆိုင်ရာ ကြေညာစာတမ်း(Declaration on Minorities 1992: အပိုဒ် ၂) တွင် ရေးဆွဲပြဋ္ဌာန်းထားပြီး လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ကာကွယ်ပေးသည့်အခွင့်အရေးနှင့်လည်း အကျုံးဝင်ကြောင်း အနက်ဖွင့်နိုင်ပါသည်။ (UDHR 1948: အပိုဒ် ၁၉) ICCPRနှင့် ICESCR အပါအဝင် တရားဝင် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာလူ့အခွင့်အရေးပဋိညာဉ်များအားဖြင့်လည်း ယင်းအခွင့်အရေးကို ကာကွယ်ပေးထားသည်။ ICCPRတွင် ဘာသာစကားလွတ်လပ်ခွင့်နှင့်

လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ခွဲခြားဖော်ပြထားပါသည်။ ဘာသာစကားလွတ်လပ်ခွင့်ကို လူနည်းစုများအတွက် ရည်ညွှန်းပြဌာန်းပြီး လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကိုမူ လူသားတစ်ဦးချင်းစီအတွက် ပြဌာန်းကြောင်းတွေ့ရသည်။ (OHCHR 1994: အပိုဒ် ၅.၃) ဘာသာစကားလွတ်လပ်ခွင့်ကို လေးစားသည့်အနေဖြင့် လူနည်းစုများတွင် မိမိတို့၏ ကိုယ်ပိုင် ဘာသာစကားကို လွတ်လပ်စွာအသုံးပြုခွင့်ရှိကြောင်း ICCPRတွင် အတိအလင်းဖော်ပြထားသည်။(ICCPR 1966: အပိုဒ် ၂၇) လူသားတိုင်းသည် နှုတ်ဖြင့်၊ စာဖြင့် သို့မဟုတ် ပုံနှိပ်မှုဖြင့် အတွေးအမြင်များကို ဖော်ပြရန် သို့မဟုတ် ခံယူရန် လွတ်လပ်စွာ ရွေးချယ်ခွင့်ကိုလည်း ICCPRက အသိအမှတ်ပြုသည်။ ပဋိညာဉ်သဘောတူညီချက်များတွင် ပါဝင်သည့် မည်သည့်အခွင့် အရေးများကိုမဆို ခွဲခြားဆက်ဆံနိုင်လိုခြင်းအလို့ငှာ ဘာသာစကားကို အခြေခံအဖြစ် အသုံးပြုခြင်းမပြုရဟု ICESCR တွင် ပြဌာန်းဖော်ပြထားသည်။(ICESCR 1966: အပိုဒ် ၂ နှင့် ၃)

စားနပ်ရိက္ခာ၊ ကျန်းမာရေး၊ နေစရာ၊ လုံလောက်သည့် လူနေမှုအဆင့်အတန်း ရရှိခွင့် (UNDRIP Arts. 20-24; UDHR Art. 25; ICESCR Art. 11)

UNDRIPနှင့် UDHRတွင် စားနပ်ရိက္ခာ၊ ကျန်းမာရေးစောင့်ရှောက်မှု၊ နေစရာနှင့် အဆင့်အတန်းရှိသည့် လူနေမှုရရှိခွင့်ကို အသိ အမှတ်ပြုထားပါသည်။ ICESCR တွင်လည်း ယင်းအခွင့်အရေးကို ညွှန်းဆိုဖော်ပြထားသည်။ (ICESCR 1966: အပိုဒ် ၁၁)

ပညာသင်ကြားခွင့် (UNDRIP Art. 13-15; UDHR Art. 26; ICESCR Art. 13) လွတ်လပ်စွာ ပညာသင်ကြားခွင့် အခွင့်အရေး ကို UNDRIP(UNDRIP 2007: အပိုဒ် ၁၃-၁၅)နှင့် UDHR(UDHR 1948: အပိုဒ် ၂၅)တွင် ပြဌာန်းရေးသားထားပါသည်။ ICE-SCR တွင်လည်း ပညာသင်ကြားခွင့်ကို အပိုဒ် ၁၃ တွင် ရေးသားပြဌာန်းထားသည်။ (ICESCR 1966: အပိုဒ် ၁၃)

ဝမ်းစာဖူလုံခွင့် (UNDRIP Art. 20; ICCPR Art. 1; ICESCR Art. 1)

ဝမ်းစာဖူလုံခွင့်ကို UNDRIP(UNDRIP 2007: အပိုဒ် ၂၀)တွင် အခိုင်အမာရေးသားပြဌာန်းထားပြီး UDHRတွင် ပြဌာန်းရေး သားထားသည့် ကျန်းမာရေးနှင့် ချမ်းသာရေးအတွက် လုံလောက်ဖူလုံသည့် လူနေမှုဘဝရရှိခွင့်နှင့်လည်း အဓိပ္ပါယ်တူစွာ အနက်ဖွင့်နိုင်သည်။ (UDHR 1948: အပိုဒ် ၂၅) ICCPR နှင့် ICESCR တွင်လည်း ရှင်းလင်းစွာ ဦးတည်ပြဌာန်းထားပြီး နှစ်ခု စလုံးတွင် မိမိတို့၏ ကိုယ်ပိုင်ဝမ်းစာဖူလုံမှုကို ဟန့်တားငြင်းပယ်ခံရသည့်အဖြစ်မျိုး မရှိစေရဟု အဓိပ္ပါယ်ကောက်ရသည့် ဝေါဟာရဖြင့် ဖော်ပြရေးသားထားသည်။ (ICCPR 1966: အပိုဒ် ၁၊ ICESCR 1966: အပိုဒ် ၁)

ကိုယ်ပိုင်ယဉ်ကျေးမှု ကျင့်သုံးခွင့် (UNDRIP Arts. 11-13; ICESCR Art. 15; ICCPR Art. 27; UDHR Art. 27)

UNDRIPနှင့် UDHRကဲ့သို့သော ဥပဒေအရ စည်းနှောင်မှုအားနည်းသည့်ကြေညာစာတမ်းများတွင်လည်း ကိုယ်ပိုင်ယဉ် ကျေးမှုကျင့်သုံးခွင့်ကို အခိုင်အမာပြဌာန်းထားသည်။ (UNDRIP 2007: အပိုဒ် ၁၁-၁၃၊ UDHR 1948: အပိုဒ် ၂၇) သို့သော် ICCPR(ICCPR 1996: အပိုဒ် ၂၇၊ OHCHR ၂၀၂၀(ဂ)၊ ၃-၄)နှင့် ICESCR(ICESCR 1966: အပိုဒ် ၁၅) ကဲ့သို့သော စည်းနှောင် မှုအားကောင်းသည့် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာစာချုပ်များတွင်လည်း အထက်ပါအခွင့်အရေးကို ရေးသားပြဌာန်းထားသည်။ လူနည်းစုများဆိုသည်မှာ မိမိတို့၏ ဘုံယဉ်ကျေးမှု၊ ကိုးကွယ်မှု သို့မဟုတ် ဘာသာစကားရှိသော အုပ်စုများဖြစ်သည့်အလျောက် ၎င်းတို့၏ ကိုယ်ပိုင်ယဉ်ကျေးမှုများကို ကျင့်သုံးခွင့်အား ငြင်းပယ်ခြင်းမပြုရဟု ICCPRတွင် ရေးသားဖော်ပြထားသည်။ (OHCHR 1994: အပိုဒ် ၅.၁) နိုင်ငံတော်အစိုးရများသည် လူနည်းစုလူမျိုးများ၏ ကိုယ်ပိုင်ယဉ်ကျေးမှုကျင့်သုံးခွင့်ရရေး

အတွက် ကာကွယ်ပေးရန်တာဝန်ရှိသည်။(OHCHR 1994: စာပိုဒ် ၆.၁ နှင့် ၆.၂) ကိုယ်ပိုင်ယဉ်ကျေးမှု ကျင့်သုံးပိုင်ခွင့်ဟုဆို ရာတွင် ယဉ်ကျေးမှုနှင့် သက်ဆိုင်သည့် အသက်ရှင်မှုများ၊ “ကာကွယ်ထိန်းသိမ်းရန်လိုအပ်မှု၊ ဖွံ့ဖြိုးမှုနှင့် သိပ္ပံနည်းကျစွာ ပျံ့နှံ့တိုးတက်မှု” စသည့် အဆင့်များအတိုင်း ဖြစ်ထွန်းလားခြင်းဆိုင်ရာ ပါဝင်သည်ဟု ICESCR တွင် ဖော်ပြထားသည်။ (ICESCR 1966: အပိုဒ် ၁၅) ICESCR ၏အဆိုအရ ယဉ်ကျေးမှုဆိုသည်မှာ တစ်ဦးတစ်ယောက်ဖြစ်စေ သို့မဟုတ် အများနှင့်ဖြစ်စေ ကျင့်သုံးသည့် အလေ့အထတစ်ခုခုကို ဆိုလိုပြီး (OHCHR 2009c: စာပိုဒ် ၇) ယဉ်ကျေးမှု၏ အနက်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက်ကို အောက်ပါ အတိုင်း ဖော်ပြရေးသားထားသည်။

“ဘဝရှင်သန်မှု နည်းလမ်းများ၊ နှုတ်ဖြင့်-စာဖြင့် ရေးသားပြောဆိုကြသည့် စာပေအနုပညာ၊ သံစဉ်ဂီတနှင့် သီချင်း၊ ဆက်သွယ်ဆက်ဆံပြောဆိုမှုများ၊ ကိုးကွယ်မှု သို့မဟုတ် ယုံကြည်မှုစနစ်များ၊ ဝတ်ပြုမှုနှင့် အခမ်း အနားများ၊ အားကစားနှင့် ကစားပွဲများ၊ ဖန်တီးထုတ်လုပ်မှု သို့မဟုတ် နည်းပညာဆိုင်ရာ နည်းစနစ်များ၊ သဘာဝနှင့် လူလုပ်ပတ်ဝန်းကျင်များ၊ အစားအစာများ၊ အဝတ်အစားနှင့် နေအိမ်အဆောက်အအုံနှင့် ဗိသုကာ လက်ရာများ၊ တစ်ဦးချင်း သို့မဟုတ် အုပ်စု၊ အရပ်ဒေသအားဖြင့် ကျင့်သုံးသည့် ဓလေ့နှင့် ရိုးရာများ ကိုယ်ပိုင်တည်ဆောက်လာခဲ့ကြသည့် အမြင်များ” ဟူ၍ ဖြစ်ပါသည်။ (OHCHR 2009: စာပိုဒ် ၁၃)

ထို့အပြင် ယဉ်ကျေးမှုကျင့်သုံးခွင့်တွင် ရိုးရာမြေယာများ၊ ပိုင်နက်နယ်နိမိတ်များနှင့် အရင်းအမြစ်များကို သုံးစွဲပိုင်ဆိုင်ခွင့် ကိုလည်း အကျယ်ချဲ့ထားပြီး နိုင်ငံတော်အစိုးရများအနေဖြင့် ဌာနတိုင်းရင်းသားတို့၏ ဘဝနေထိုင်မှုပုံစံများ ပျက်သုဉ်း မသွားစေရန် ဘိုးဘွားအမွေအနှစ်မြေယာများကို ကာကွယ်ထိန်းသိမ်းပေးသင့်သည်ဟု ICESCR တွင် ပြဌာန်းထားသည်။ (OHCHR 2009c: စာပိုဒ် ၃၆)

ရိုးရာဓလေ့ဆိုင်ရာ မြေယာများကို ပိုင်ဆိုင်ခွင့်၊ ထိန်းချုပ်ခွင့်၊ ဖွံ့ဖြိုးအောင် ဆောင်ရွက်ခွင့်နှင့် အသုံးပြုခွင့် (UNDRIP Arts. 24-30; ICCPR Art. 27; ICESCR Art. 15)

ရိုးရာဓလေ့ဆိုင်ရာ မြေယာများနှင့် သက်ဆိုင်သည့် အခွင့်အရေးများအကြောင်း ရည်မှန်းချက်ရှိစွာ ထည့်သွင်းရေးသား ထားမှုများ UNDRIP (UNDRIP 2007: အပိုဒ် ၂၄-၃၀) တွင် ပါဝင်သည်။ ယင်းအခွင့်အရေးများကို စည်းနှောင်အားရှိသော လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်များဖြစ်သည့် ICCPR နှင့် ICESCR တို့တွင်လည်း လွှမ်းမိုးဖော်ပြထားပါသည်။ ရိုးရာဓလေ့ ဆိုင်ရာ မြေယာများနှင့် ပတ်သက်၍ ICCPR တွင် အကျယ်တဝင့် ရှင်းလင်းထားခြင်းမပြုသော်လည်း ယဉ်ကျေးမှု၊ ကိုးကွယ် မှုနှင့် ဘာသာစကားကျင့်သုံးခွင့်ကို ဖော်ပြထားသည့် အပိုဒ်(၂၇)တွင် ယဉ်ကျေးမှုကို အသိအမှတ်ပြုရမည်ဟု ဆိုထား သဖြင့် “အသက်ရှင်နေထိုင်မှုနည်းလမ်းများတွင် အထူးသဖြင့် ဌာနတိုင်းရင်းသားတို့၏ မြေယာအရင်းအမြစ်အသုံးပြုမှု” ဆိုသည်မှာ အထက်ပါ ကျင့်သုံးခွင့်ကို သွယ်ဝိုက်ညွှန်းဆိုနေသည်ဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။ (OHCHR 1994: အပိုဒ် ၇) ယဉ်ကျေးမှု ကျင့်သုံးခွင့်ဟုဆိုရာတွင် နေထိုင်ရှင်သန်မှုနည်းလမ်းများနှင့် ဆက်စပ်သည့် ရိုးရာဓလေ့ဆိုင်ရာ မြေယာများနှင့် ရေအရင်း အမြစ်များလည်း ပါဝင်သည်ဟု ICESCR အပိုဒ် (၁၅) တွင် ထပ်မံဖြည့်စွက်ထားသည်။ (ICESCR 1966: အပိုဒ် ၁၅) OHCHR 2009c: စာပိုဒ် ၁၃၊ ၁၅(ခ)၊ ၁၆(က)) ဘိုးဘေးတို့၏ မြေယာနှင့် သဘာဝတရားများနှင့် ဆက်စပ်ဆက်ဆံနေရသည့် ဌာန တိုင်းရင်းသားများသည် အသိအမှတ်ပြုခြင်းနှင့် ကာကွယ်ပေးခြင်းကို ခံရထိုက်သူများဖြစ်သဖြင့် အစိုးရများအနေဖြင့် ဌာ နေတိုင်းရင်းသားများကိုလေးစားသည့်အနေဖြင့် ၎င်းဌာနတိုင်းရင်းသားတို့၏ ဘုံပိုင်မြေယာများ၊ နယ်နိမိတ်များနှင့် အရင်းအမြစ်များကို ပိုင်ဆိုင်ခွင့်၊ ထိန်းချုပ်ခွင့်နှင့် အသုံးပြုခွင့် အခွင့်အရေးအား အသိအမှတ်ပြုကာကွယ်ပေးသည့် နည်း လမ်းဥပဒေများကို ပြဌာန်းရေးသားပေးသင့်သည်ဟု ICESCR အပိုဒ် ၁၅ အရ ကျိုးကြောင်းဆီလျော်စွာ မှတ်ယူနိုင်ပါသည်။ (OHCHR 2009c: စာပိုဒ် ၃၆)

စုစည်းထားသော ကိုယ်ပိုင်ဝိသေသလက္ခဏာများနှင့် လူမျိုးစု ဖြစ်တည်ခွင့် (UNDRIP Arts. 1-6; UDHR Art. 15; ICCPR Arts. 2,3, 23, & 24; ICESCR Art. 15)

စုစည်းထားသော ကိုယ်ပိုင်လက္ခဏာများ ဖြစ်တည်ခွင့်နှင့်ပတ်သက်၍ UNDRIP(UNDRIP 2007: အပိုဒ် ၁-၆)နှင့် လူမျိုး သို့မဟုတ် လူမျိုးစု၊ ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှု သို့မဟုတ် ဘာသာစကားရှိ လူနည်းစုတွင် သက်ဆိုင်ဖြစ်တည်ခွင့်ဆိုင်ရာ ကုလ သမဂ္ဂကြေညာစာတမ်းတွင် ဦးတည်ဖော်ပြထားပါသည်။ (Declaration on Minorities 1992: အပိုဒ် ၁) ICCPR သည် လူ့ အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်များကို လေးစားသည့်အနေဖြင့် ကိုယ်ပိုင်ဝိသေသလက္ခဏာကိစ္စရပ်များနှင့် သွယ်ဝိုက်ပြီး ကိုင်တွယ်ထားပါသည်။ ICCPR ၏ အပိုဒ်(၂) တွင် လူအုပ်စုတစ်စု၏ ဝိသေသလက္ခဏာကို ဖော်ပြနိုင်သော အရာများဖြစ် သည့် အမျိုးအနွယ်၊ အသားအရောင်၊ ကျားမဖြစ်ခြင်း၊ ဘာသာစကား သို့မဟုတ် ဘာသာကိုးကွယ်မှု စသည့်တို့ကို အခြေခံ သည့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုများကို ကာကွယ်ပေးထားပြီး (ICCPR 1966: အပိုဒ် ၂၊ ၃၊ ၂၃)အပိုဒ် ၂၄ တွင် ကလေးများ၏ လူမျိုး/ နိုင်ငံသားဖြစ်ခွင့်ကို အခိုင်အမာ ထောက်ပြထားပါသည်။(ICCPR 1966: အပိုဒ် ၂၄) ယဉ်ကျေးမှုဟုဆိုရာတွင် လူအုပ်စု၏ ဝိသေသလက္ခဏာရပ်များလည်း ပါဝင်သည်ဖြစ်ရာ ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ ကျင့်သုံးခွင့်ကို အသိအမှတ်ပြုသည့်အနေဖြင့် IC- ESCR သည် ကိုယ်ပိုင်ဝိသေသလက္ခဏာများ ရရှိဖြစ်တည်ခွင့် အခွင့်အရေးကို ဦးတည်ပြောဆိုကြောင်း အနက်ကောက်နိုင် ပါသည်။ အတိအကျအားဖြင့် လူနည်းစုဖြစ်သော အုပ်စုများတွင် ရိုးရာဓလေ့၊ ထုံးစံများ၊ ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုနှင့် ဘာသာ စကားများပါဝင်သည့် ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ ဝိသေသလက္ခဏာများကို ပြသခွင့်ရှိကြောင်းနှင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့တွင် ဘုံပိုင်ဆိုင်သော ဌာနေအငွေ့အသက်ကို ဖော်ညွှန်းသည့် တန်ဖိုးထားမြတ်နိုးခွင့်ရှိကြောင်း ICESCR အပိုဒ် ၁၅ အရ ကျိုး ကြောင်းဆီလျော်စွာ နားလည်နိုင်ပါသည်။ (OHCHR 2009c: စာပိုဒ် ၃၂၊ ၃၃၊ ၃၆)

ကိုယ်ပိုင်ပြဌာန်းခွင့် (UNDRIP Art. 3; ICESCR Art. 1; ICCPR Art. 1)

ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့တွင် ကိုယ်ပိုင်ပြဌာန်းခွင့်ရှိကြောင်း UNDRIP တွင် အခိုင်အမာ ပြဌာန်းရေးသားထားပါသည်။(UND- RIP 2007: အပိုဒ် ၃) ကိုယ်ပိုင်ပြဌာန်းခွင့်ကို ICCPRနှင့် ICESCRတွင်လည်း ရေးသားပြဌာန်းထားပြီး “လူသားတိုင်းတွင် ကိုယ်ပိုင်ပြဌာန်းခွင့်ရှိသည်။ ထိုအခွင့်အရေးပါရမီကြောင့် လူသားတိုင်းသည် မိမိတို့၏ နိုင်ငံရေးယူဆချက်အတိုင်း လွတ် လပ်စွာ ဆုံးဖြတ်ပိုင်ခွင့်ရှိပြီး စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုအတွက် လွတ်လပ်စွာကျင့်သုံး ခွင့်ရှိသည်။” ဟူ၍ အတိအလင်းဖော်ပြထားသည်။ (ICCPR 1966: အပိုဒ် ၁ ၊ ICESCR 1966: အပိုဒ် ၁)

လွတ်လပ်သော၊ ကြိုတင်အသိပေးတိုင်ပင်မှုနှင့် လူထုသဘောထားရယူခြင်း(UNDRIP Art. 10, 11, 19, 28, 29; ILO Con- vention 169; customary international law – Mengden 2017)

လွတ်လပ်သော၊ ကြိုတင်အသိပေးတိုင်ပင်မှုနှင့် လူထုသဘောထားရယူခြင်းကို UNDRIP(UNDRIP 2007: အပိုဒ် ၁၀၊ ၁၁၊ ၁၉ ၊ ၂၈နှင့် ၂၉) အလေးအနက်ဖော်ပြထားသည်။ စည်းနှောင်အားကောင်းသည့် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်သဘော တူညီချက်များတွင် အကျယ်တဝင့်ဖော်ပြထားခြင်းမရှိသော်လည်း အထက်ပါအခွင့်အရေးနှင့်သက်ဆိုင်သည့်အကြောင်း အရာများကို အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာအလုပ်သမားကွန်ဗင်းရှင်းအမှတ် ၁၆၉(ILO Convention 169)၊ ICERDနှင့် ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲ ကွန်ဗင်းရှင်း(FAO 2016; AIPP 2014) ကဲ့သို့သော စည်းနှောင်အားကောင်းသည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်စာချုပ်များ တွင် ထည့်သွင်းပြဌာန်းထားပါသည်။

လူ့အခွင့်အရေးနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး

ကို ချိတ်ဆက်၊ ဆက်စပ်ပေးသည့် အခွင့်အရေးအခြေပြု ချဉ်းကပ်နည်းလမ်းများအား ရှေ့ရှုသည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်

ရာလှုပ်ရှားမှုများအကြောင်းကို ဖော်ပြသည့်ကဏ္ဍ၏ရှေ့ပိုင်းတွင် ပါရှိပြီးသည့်အတိုင်း လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်များနည်းတူ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်များတွင်လည်း ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ၏ အခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်ရန်အတွက် အဆိုပါ အခွင့်အရေးအခြေပြု ချဉ်းကပ်နည်းလမ်းများကို ကူးတို့သဖွယ် ကျင့်သုံးခြင်းအားဖြင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများကို သတ်မှတ်ဖော်ထုတ်နိုင်ပါသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ဆိုခဲ့ပါပဋိညာဉ်များသည် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေအမိုးအောက်တွင် နိုင်ငံတကာပါဝင်မှုဖြင့် စည်းနှောင်ထားပြီး လူ့အခွင့်အရေးနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာပဋိညာဉ်များ၏ ချိတ်ဆက်မှုအားဖြင့် တရားဝင်အခွင့်အရေးဖြစ်ကြောင်း ရှင်းလင်းစွာ ဖော်ပြနေသည်သာမက ဥပဒေကဲ့သို့အသက်ဝင်စေရန် နိုင်ငံတော်အစိုးရများထံတွင်လည်း တာဝန်ရှိကြောင်း သက်သေထူလျက်ရှိနေပါသည်။ သို့သော် UNFCCC အစိုးရအဖွဲ့အစည်းဖြင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများကို တရားဝင်အခွင့်အရေးကဲ့သို့ သတ်မှတ်ရန်ကြိုးပမ်းသည့် မဟာဗျူဟာသည် လူ့အခွင့်အရေးနှင့် UNFCCCနှင့်ဆက်စပ်သည့် ပဋိညာဉ်သဘောတူညီမှုများတွင် ပါဝင်ကြသည့် နိုင်ငံများတွင်သာ အသုံးတည့်မည့်သဘော သက်ရောက်နေပါသည်။ မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းရှိ ဌာနေတိုင်းရင်းသားများအတွက်မူ မြန်မာနိုင်ငံမှ ဆိုခဲ့ပါပဋိညာဉ်သဘောတူညီချက်များတွင် အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံအဖြစ် ပါဝင်မှုသာလျှင် UNFCCCအားဖြင့် အသက်ဝင်လာမည့် တရားဝင်အခွင့်အရေးကို ရရှိမည့်အဓိပ္ပါယ် သက်ရောက်ပါသည်။

အထက်တွင် မှီငြမ်းဖော်ပြခဲ့သည့် တရားဝင်စည်းနှောင်အားကောင်းသည့် ယန္တရားကိုကြည့်လျှင် မြန်မာနိုင်ငံအနေဖြင့် အချို့သော ပဋိညာဉ်များတွင်သာ ပါဝင်ပူးပေါင်းမှုရှိကြောင်း တွေ့နိုင်ပါသည်။ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုနှင့် ပတ်သက်၍ မြန်မာနိုင်ငံသည် UNFCCC အပါအဝင် ပါရီသဘောတူညီချက်နှင့် ကျိုတိုနောက်ဆက်တွဲစာချုပ် (UN

Climate Change 2020)၏ အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံဖြစ်ပါသည်။ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ပတ်သက်၍ မြန်မာနိုင်ငံသည် ခြားနားစွမ်းသူများ၏အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ကွန်ဗင်းရှင်း၊ ကလေးအခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ကွန်ဗင်းရှင်း၊ အမျိုးသမီးများအပေါ်နည်းမျိုးစုံဖြင့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုပျောက်ရေးဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာသဘောတူစာချုပ်အပါအဝင် ICESCRတွင် အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံအဖြစ် ပါဝင်သော်လည်း ICCPR သို့မဟုတ် ICERD (OHCHR 2020d)တွင် အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံ မဟုတ်သေးချေ။ ထို့အပြင် မြန်မာနိုင်ငံသည် ILO Convention 169(ILO 2020) တွင်လည်း အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံမဟုတ်သေးပါ။ ရလဒ်အနေဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံထဲတွင် မှီတင်းနေထိုင်ကြသည့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားများသည် အထက်တွင် ဖော်ပြခဲ့သည့် အခွင့်အရေးများ၊ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်များနှင့် ဆက်စပ်သည့်အခွင့်အရေးများထဲမှ ICESCRထဲတွင် ပါဝင်သည့် အောက်ပါအခွင့်အရေးများကိုသာ အရေးဆိုကျင့်သုံးနိုင်မည်ဖြစ်ပါသည်။

- ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမခံရဘဲ သာတူညီမျှခြင်းကို ရရှိခွင့် - UNDRIP အပိုဒ် ၁-၆ နှင့် UDHR အပိုဒ် ၂ တွင် ပါဝင်သည်။ သို့သော် မြန်မာနိုင်ငံမှ အဖွဲ့ဝင်အဖြစ် ပါဝင်သည့် ICESCR၏ အပိုဒ် ၂ နှင့် ၃ အပါအဝင် အောက်ပါ အခြားသော ICESCR၏ အောက်ပါ တာဝန်ဝတ္တရားများလည်း အဆိုပါအခွင့်အရေးများ ရှိပါသည်။
 - သင့်တော်လုံလောက်သည့် နေစရာ ရရှိခွင့်၊
 - သင့်တော်လုံလောက်သည့် စားနပ်ရိက္ခာရရှိခွင့်၊
 - ပညာသင်ကြားခွင့်၊
 - ကျန်းမာရေးဝန်ဆောင်မှု ရရှိခွင့်၊
 - ရေကောင်းရေသန့် ရရှိခွင့်၊
 - သိပ္ပံပညာ၊ စာပေပညာ သို့မဟုတ် အနုပညာ လုပ်ငန်းများမှ အကျိုးအမြတ်ကို ရရှိခံစားခွင့်၊
 - အလုပ်အကိုင်ရရှိခွင့်၊
 - လူမှုရေးဆိုင်ရာ လုံခြုံမှု ရရှိခွင့်၊

- ဘာသာစကားလွတ်လပ်ခွင့် စသည်တို့ ဖြစ်ပါသည်။
- လူမှုရေးရာ လုံခြုံခွင့် - ဌာနေတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးနှင့်ပတ်သက်သည့် UNDRIP အပိုဒ် ၂၁ နှင့် UDHR အပိုဒ် ၂၂ တွင် ပါဝင်ပြီး မြန်မာနိုင်ငံပါဝင်သည့် ICESCR သဘောတူစာချုပ် အပိုဒ် ၉ တွင်လည်း ရေးသားပြဌာန်းထားသည်။
- ဘာသာစကား လွတ်လပ်ခွင့် - မြန်မာနိုင်ငံမှ မပါဝင်သေးသည့် UNDRIP အပိုဒ် ၁၃ တွင်လည်းကောင်း၊ လူနည်းစုများဆိုင်ရာ ကြေညာစာတမ်း အပိုဒ် ၂ နှင့် UDHR အပိုဒ် ၁၉ တွင်လည်းကောင်း ဦးတည်ပြဌာန်းထားပြီး မြန်မာနိုင်ငံပါဝင်သည့် ICESCR အပိုဒ် ၂ နှင့် ၃ တွင် ရေးသားပြဌာန်းထားသည့်အခွင့်အရေးတစ်ခု ဖြစ်သည်။
- စားနပ်ရိက္ခာ၊ ကျန်းမာရေးဝန်ဆောင်မှု၊ နေစရာ၊ လုံလောက်သည့် လူနေမှုအဆင့်အတန်းရရှိခွင့် - အခွင့်အရေးသည် UNDRIP အပိုဒ် ၂၀-၂၄ ၏ အကျုံးဝင်မှုနှင့် UDHR အပိုဒ် ၁၁ တွင်ရှိနေပြီး မြန်မာနိုင်ငံပါဝင်သည့် ICESCR အပိုဒ် ၁၁ အရ ရရှိကျင့်သုံးနိုင်သည့် အခွင့်အရေးများဖြစ်သည်။
- ပညာသင်ကြားခွင့် - UNDRIP အပိုဒ် ၁၃-၁၅ နှင့် UDHR အပိုဒ် ၂၆ အရသော်လည်းကောင်း၊ ICESCR အပိုဒ် ၁၃ အရသော်လည်းကောင်း အကျုံးဝင်သည့် အခွင့်အရေးဖြစ်သည်။
- ဝမ်းရေးဖူလုံခွင့် - UNDRIP အပိုဒ် ၂၀ တွင် ဝတ္တရားအရ အကျုံးဝင်သည်။ သို့သော် ICESCR အပိုဒ် ၁ တွင် ဥပဒေအရ အကျုံးဝင်သည်။
- ယဉ်ကျေးမှုကျင့်သုံးခွင့် - UNDRIP အပိုဒ် ၁၁-၁၃ နှင့် UNHR အပိုဒ် ၂၇ တွင် ဝတ္တရားအရ အကျုံးဝင်သည်။ သို့သော် ICESCR အပိုဒ် ၁၅ တွင် ဥပဒေအရ စည်းနှောင်မှုရှိသည်။
- ရိုးရာဓလေ့ဆိုင်ရာ မြေယာများကို ပိုင်ဆိုင်ခွင့်၊ ထိန်းချုပ်ခွင့်၊ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ခွင့်နှင့် အသုံးပြုခွင့် - UNDRIP အပိုဒ် ၂၄-၃၀ တွင်လည်းကောင်း၊ ICESCR အပိုဒ် ၁၅ တွင်လည်းကောင်း ပြဌာန်းရေးသားထားသည်။

- စုစည်းထားသော ကိုယ်ပိုင်ဝိသေသလက္ခဏာများနှင့် လူမျိုးစု ဖြစ်တည်ခွင့် - UNDRIP အပိုဒ် ၁-၆ နှင့် UDHR အပိုဒ် ၁၅ တွင် ဝတ္တရားအရပါဝင်သော်လည်း ICESCR အပိုဒ် ၁၅ တွင် ဥပဒေအရ ခိုင်မာစွာ ပြဌာန်းထားသည်။
- ကိုယ်ပိုင်ပြဌာန်းခွင့် - UNDRIP အပိုဒ် ၃ တွင် အတိအလင်းပါရှိသည်။ သို့သော် မြန်မာနိုင်ငံအတွက် ICESCR အပိုဒ် ၁ အရ ဥပဒေစည်းနှောင်မှုရှိကြောင်း တွေ့ရသည်။

အထက်ဖော်ပြပါ အကြောင်းအရာများကို အခြေခံ၍ ဆုံးဖြတ်ချက်မချမီ စဉ်းစားရန် လိုအပ်သည့်အချက်များကို မှတ်သားထားသင့်သည်။ အချက်အလက်များသည် ICESCR ၏ ပြင်ပတွင်ရှိသောကြောင့် တရားဝင်အခွင့်အရေးကဲ့သို့ ရရှိနိုင်သည့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ အခွင့်အရေးများကို ဟန့်တားထားခြင်း မဟုတ်ကြောင်း ဦးစွာပထမ သိရန်လိုအပ်သည်။ နိုင်ငံတစ်ခုအနေဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံသည် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေအရ ကိုယ်ပိုင်လူဦးရေ နယ်နိမိတ်နှင့် အရင်းအမြစ်များနှင့်သက်ဆိုင်သည့် ဥပဒေနှင့် အခွင့်အရေးများကို ပြဌာန်းထုတ်ပြန်နိုင်သည့် အချုပ်အခြာအာဏာရှိသောကြောင့် ICESCR ၏ မူဘောင်ထက် ကျော်လွန်ပြီး တရားဝင်အခွင့်အရေးများကို စီမံပြဌာန်းနိုင်ပါသည်။ အဆိုပါ တရားဝင်အခွင့်အရေးများသည် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကြောင့်ဖြစ်ပေါ်လာသည့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ထိခိုက်နစ်နာမှုများကို ရင်ဆိုင်ဖြေရှင်းရန် မြန်မာ့ဥပဒေစနစ်များအတွင်း အလားအလာရှိသည့် ဥပဒေရေးရာ အထောက်အမများအဖြစ် မြန်မာနိုင်ငံအတွင်း မှီတင်းနေထိုင်ကြသည့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားအုပ်စုများ အတွက် ရှိနေသင့်ပါသည်။

ဒုတိယအနေဖြင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုနှင့် ဆက်နွယ်သည့် တရားဝင်အခွင့်အရေးများကို မြန်မာ့ဥပဒေစနစ်များအတွင်း လက်လှမ်းမီနိုင်ရေးမှာ မြန်မာအစိုးရ၏ အဆိုပါ အခွင့်အရေးများနှင့်ပတ်သက်သည့် အကောင်အထည်ဖော်မှုများ အပေါ်တွင်လည်း မူတည်နေပါသည်။ အထက်တွင် ဖော်ပြခဲ့သော တရားဝင်အခွင့်အရေးများ၏ အကျုံးဝင်မှုအရ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကို တုံ့ပြန်သည့် မြန်မာနိုင်ငံတရား

ရုံးထဲမှ ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးကို ရရှိရေးမှာ မြန်မာနိုင်ငံအစိုးရ၏ ICESCR တွင် ပါဝင်သည့် တာဝန် ဝတ္တရားများကို အကောင်အထည်ဖော်မှုအပေါ်တွင်လည်း မူတည်နေပြန်သည်။ သို့သော်လည်း မြန်မာနိုင်ငံ၏ ပြင်ပ တွင် မြန်မာနိုင်ငံနှင့်ဆိုင်သည့်တိုင်စာများကို အပြည်ပြည် ဆိုင်ရာဥပဒေနှင့် အရေးယူဖြေရှင်းနေသော အပြည်ပြည် ဆိုင်ရာအင်စတီကျူးရှင်းများ ရှိနေပါသည်။ ဥပမာ- ICE-SCR တွင် စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအခွင့်အရေး များဆိုင်ရာ ကော်မတီရှိပြီး မြန်မာနိုင်ငံ၏ ICESCR ပဋိညာဉ်အပေါ်ချိုးဖောက်မှုအတွက် မကျေနပ်ချက်များကို ကိုင်တွယ်သည့် ယန္တရားတစ်ခုဖြစ်သည်။(CESCR 2020) ကုလသမဂ္ဂလက်အောက်ခံဖြစ်ပြီး မြန်မာနိုင်ငံ၏ လူ့အခွင့် အရေးချိုးဖောက်မှု မှတ်တမ်းများကို သုံးသပ်သည့် ကာလ အလိုက် သုံးသပ်ချက်များကို လုပ်ဆောင်ရသည့် လူ့အခွင့် အရေးကော်မရှင်းလင်းရုံးရှိပြီး ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့် အရေးများနှင့်ပတ်သက်၍ လေ့လာနိုင်ရန် ကျွမ်းကျင်သူ များပါဝင်သည့် ယန္တရားကိုလည်း လက်ခံဆောင်ရွက် ထားသည်။(EMRIP 2020; HRC 2020; UPR 2020) တစ် ခန်းတစ်ကဏ္ဍအားဖြင့် UNFCCCသည်လည်း ဒေသခံလူ့ အဖွဲ့အစည်းများနှင့် ဌာနတိုင်းရင်းသားများတွေ့ဆုံမှု များအားဖြင့် ဌာနတိုင်းရင်းသားတို့၏ စိုးရိမ်မှုများကို စေ့စပ်ကိုင်တွယ်သည် ပါဝင်ပတ်သက်သူများ၏ ကွန်ဖရင့် များကို ကျင်းပပေးလျက်ရှိသည်။(LCIPP 2020; UNFCCC 2019) ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများအတွက် လွှမ်း ခြဲကာကွယ်ပေးနိုင်သည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ယန္တရား များနှင့် ဌာနတိုင်းရင်းသားအုပ်စုများ၏ တွန်းတိုက်လုပ် ဆောင်မှုများကိုကြည့်လျှင် ဌာနတိုင်းရင်းသားများအနေ

ဖြင့် မိမိတို့အခွင့်အရေးကိုရယူပြီး ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှု အကျိုးဆက်များကို ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းရန် နည်းလမ်းများ ကို စီမံပေးလျက်ရှိကြောင်း တွေ့မြင်နိုင်ပါသည်။

နောက်ဆုံးအနေဖြင့်ဖော်ပြရလျှင် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်များနှင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ် များ၏ ဆက်စပ်မှုရှိကြောင်း ယူဆထားသည့် အပြည် ပြည်ဆိုင်ရာ စဉ်းစားပုံလမ်းကြောင်းကို အသုံးပြုလျက် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှု ခေါင်းစဉ်အောက်တွင် ဌာနတိုင်း ရင်းသားများ၏ အခွင့်အရေးများ တရားဝင်အခွင့်အရေး များအဖြစ် ရှေ့ပိုင်းတွင် ကြိုးစားဖော်ထုတ်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ ဆိုခဲ့ပါ စဉ်းစားတွေးခေါ်မှုအရ လူ့အခွင့်အရေး ဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်သဘောတူညီချက်များသည် ဌာနတိုင်း ရင်းသားအခွင့်အရေးများကို အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေ အရ တရားဝင်အသက်ဝင်သည့် ဥပဒေများဖြစ်လာစေရန် ကြိုတင်လမ်းခင်းပေးထားသည့်သဘောဖြစ်ကြောင်း သိ စေနိုင်ပြီး ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကို တုံ့ပြန်အဖြေရှာရန် အခွင့်အရေးအခြေပြု ချဉ်းကပ်နည်းများ အလုပ်ဖြစ်လိမ့် မည်ဟု မျှော်လင့်သည့် ကုလသမဂ္ဂ၏ မျှော်မှန်းချက်များ နှင့်လည်း လိုက်လျောညီထွေရှိနေပါသည်။ မည်သို့ဆိုစေ ဤခွဲခြမ်းစိပ်ဖြာမှုသည် ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေး သို့မဟုတ် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ အပြည်ပြည်ဆိုင် ရာတရားဝင်ယန္တရားများအားဖြင့် ဖြစ်စေ၊ ကွဲပြားစွာ သို့မ ဟုတ် အတူတကွဖြစ်စေ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ရာသီဥတု ပြောင်းလဲမှုခေတ်ဆိုးတွင် ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့်အ ရေးများ၏ အနာဂတ်ကို ပိုမိုကျယ်ပြန့်စွာ အသိအမှတ်ပြု နိုင်ရန် တွန်းပို့နိုင်မည်ဖြစ်သည်။

နိဂုံး

ဤမူဝါဒအကျဉ်းချုပ်သည် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်များနှင့် နီးနွယ်ဆက်စပ်လျက်ရှိသော အပြည် ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးပဋိညာဉ်သဘောတူညီချက် များထဲမှ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုအကျိုးဆက်များကြောင့် ထိခိုက်နစ်နာသည့် ဌာနတိုင်းရင်းသားများအတွက် တ ရားဝင် အခွင့်အရေးများရရှိစေရေးအလို့ငှာ ရှာဖွေဖော် ထုတ်မှုကို အခြေခံထားသည်။ ရှေ့တွင်လည်း အပြည်ပြည်

ဆိုင်ရာဥပဒေအရ ရထိုက်သော အခွင့်အရေးများနှင့် ထောက် ပံ့မှုများကို အသိအမှတ်ပြုခံရရေးအတွက် နိုင်ငံတကာ၏ ကြိုးပမ်းမှုများကိုလည်း ရှင်းလင်းဖော်ပြထားပြီးဖြစ်သည်။ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေဟုဆိုရာတွင် လူ့အခွင့်အရေး ဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်များနှင့် နီးနွယ်ဆက်စပ်သည့် ရာသီဥတု ပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်များမှတစ်ဆင့် ရာသီဥတုပြောင်း လဲမှုကို အခွင့်အရေးအခြေပြု ချဉ်းကပ်နည်းလမ်း

များအားဖြင့် ကျင့်သုံးသည့် ကုလသမဂ္ဂ၏ လုပ်ဆောင်ချက်များအတိုင်း လုပ်ဆောင်ခြင်းကို ဆိုလိုသည်။ ဤခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာမှုအားဖြင့် အခွင့်အရေးအခြေပြုချဉ်းကပ်နည်းများအတွင်း ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ လိုလားချက်နှင့် ကိုက်ညီသည့် အခွင့်အရေးများကို တိကျစွာဖော်ထုတ်ရန် ကြိုးစားထားပါသည်။ ဤသုံးသပ်ချက်တွင် နိုင်ငံအစိုးရများနှင့် စည်းနှောင်ထားသည့် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်များထဲတွင်ရှိနေသည့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ အခွင့်အရေးများကို ရှင်းလင်းချက်များနှင့်တူ စာရင်းပြုစုတင်ပြထားပါသည်။ မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းရှိ ဌာနေတိုင်းရင်းသားများအတွက်ရှိနေသော အခွင့်အရေးများ၊ နိုင်ငံတော်အစိုးရမှ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်များတွင် ထဲထဲဝင်ဝင်ပူးပေါင်းပါဝင်လုပ်ဆောင်မှုသာလျှင်ရရှိမည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာတရားဝင် အခွင့်အရေးများအကြောင်းကို မီးမောင်းထိုး ဆွေးနွေးထားပါသည်။

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာနှင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်သဘောတူညီချက်များတွင် ပါဝင်သည့် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံချင်းစီ၏ အသက်ဝင်လှုပ်ရှားမှုထဲမှ တရားဝင်အခွင့်အရေးများကို ကျင့်သုံးရယူနိုင်ရန် အလို့ငှာ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကိစ္စကို အခွင့်အရေးအခြေပြုချဉ်းကပ်သည့်နည်းလမ်းများဖြင့် ဖြေရှင်းရန် ကြိုးစားသည့် ကုလသမဂ္ဂ၏ မူဘောင်က အကျိုးဆောင်ပေးသည်ဟု မှတ်သားထားသင့်သည်။ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်တွင် ပူးပေါင်းပါဝင်သည့် နိုင်ငံအနေဖြင့် ယင်းပဋိညာဉ်ထဲတွင် ပါဝင်သည့် အခွင့်အရေးများကို တရားဝင်အခွင့်အရေးများကဲ့သို့ အကောင်အထည်ဖော်ရန် တာဝန်ဝတ္တရားများရှိသည်။ ထိုသို့အားဖြင့် နိုင်ငံတစ်ခု၏ တရားစီရင်ပိုင်ခွင့်နယ်ပယ်အတွင်း လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများပေါ်ပေါက်ပါက အဆိုပါနိုင်ငံ၏ ဥပဒေစနစ်များအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်ယန္တရားများအားဖြင့်လည်းကောင်း တရားမျှတမှုကို ရှာဖွေနိုင်ရန် ဖြစ်နိုင်ချေများကိုပေးနေခြင်းဖြစ်ပါသည်။ မည်သို့ဆိုစေ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုယန္တရားထဲမှ အခွင့်အရေးများကိုတောင်းဆိုရန်အတွက် တိုးချဲ့လုပ်ဆောင်မှုများ လိုအပ်မည်ဖြစ်သည်။ အတိအကျအားဖြင့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုယန္တရားကို လက်လှမ်းမှီရန် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်သဘောတူညီချက်များထဲတွင် ပူးပေါင်းပါဝင်ထားသည့် နိုင်ငံဖြစ်ရန် လိုအပ်

သည်။ ရှေ့ပိုင်းတွင် ဆွေးနွေးခဲ့ကြသည့် ကုလသမဂ္ဂ၏ အခွင့်အရေးအခြေပြုချဉ်းကပ်နည်းများနှင့် လိုက်လျောညီထွေဖြစ်ရေး၊ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်ယန္တရားအတွင်းမှ ဌာနေတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများကို ရယူကျင့်သုံးနိုင်ရန်အတွက် မိမိနိုင်ငံသည် (၁) လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်တွင်ပါဝင်သည့် အခွင့်အရေးများအတိုင်း လိုက်နာကျင့်သုံးပြီး (၂) အဆိုပါအခွင့်အရေးများကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားမှု ယန္တရားပါဝင်သည့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်တွင် ပူးပေါင်းပါဝင်သော နိုင်ငံဖြစ်ရန် လိုအပ်သည်။ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုပြဿနာများကို ဦးတည်ဖြေရှင်းရန် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေလမ်းကြောင်းမှ ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ အခွင့်အရေးများကို တရားဝင်ဖြစ်စေရေး ကြိုးပမ်းလုပ်ဆောင်သည့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားအုပ်စုများ၏ လွတ်လပ်မှုအတိုင်းအတာသည် တစ်နိုင်ငံနှင့်တစ်နိုင်ငံ ကွဲပြားကြောင်း ရလဒ်အနေဖြင့် တွေ့ရပါသည်။ မြန်မာနိုင်ငံသည် UNFCCC၏ အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံဖြစ်ခဲ့သော်ငြား လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်များထဲတွင် အကန့်အသတ်ဖြင့်သာ ပူးပေါင်းပါဝင်ထားသောကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဌာနေတိုင်းရင်းသားများအနေဖြင့် ရှိနှင့်နေသော အခွင့်အရေးများကို လက်လှမ်းမှီရန် အလှမ်းဝေးနေဆဲဟု အဓိပ္ပါယ်သက်ရောက်ပါသည်။

ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုနှင့်ဆက်စပ်သည့် အကြောင်းအရာများထဲမှ ဌာနေတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများကို ဖော်ထုတ်သတ်မှတ်သည့် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်သဘောတူညီချက်များအပေါ်တွင် မှီငြမ်းစဉ်းစားသည့် အခွင့်အရေးအခြေပြုချဉ်းကပ်နည်းလမ်းများထဲမှ အထက်ဖော်ပြပါ အကန့်အသတ်များကို ရရှိခြင်းဖြစ်သည်။ အကန့်အသတ်တစ်ခုချင်းစီသည် ဌာနေတိုင်းရင်းသားအရေးလှုပ်ရှားမှုအတွက် အနာဂတ် ဦးတည်ရာလမ်းကြောင်းကို ညွှန်ပြနေပါသည်။ အတိအကျအားဖြင့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုယန္တရားအားဖြင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားအရေးလုပ်ဆောင်သူများသည် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ ယန္တရားများအတွင်း ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ အခွင့်အရေးများကို ရှင်းလင်းစွာ အာမခံပေးနိုင်သည့် ဥပဒေမူဘောင်ပြင်ဆင်ရေးများ လုပ်ဆောင်ရန် လိုအပ်ပါလိမ့်မည်။ အထက်တွင် ဆွေးနွေးခဲ့သည့်အတိုင်း ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ ယန္တရားများကို ပြုပြင်ရာတွင်လည်း ဌာနေတိုင်းရင်းသားများတွက် လုံလောက်ပြီး တရားမျှတမှုရှိသော လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများအတိုင်း လုပ်ဆောင်ရန်

လိုအပ်ပါသည်။ ရှိနှင့်နေပြီးသော အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်သဘောတူညီချက် များကို ထပ်မံဖြည့်စွက်ခြင်းအကြောင်းရင်းမှာ ရာသီဥ တုပြောင်းလဲမှုပြဿနာများအတွက် ဖြေရှင်းရန် တာဝန် ရှိသည့် နိုင်ငံတော်အစိုးရများသည် တစ်ချိန်တည်းမှာပင် ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများအတွက်လည်း တာ ဝန်ဝတ္တရားရှိကြောင်း သေချာစွာသိစေချင်သောကြောင့် ဖြစ်သည်။ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေအရလည်း ပါဝင် ပူးပေါင်းသည့်နိုင်ငံများမှ မိမိတို့တွင် ရာသီဥတုပြောင်းလဲ မှုပြဿနာများနှင့် ဌာနတိုင်းရင်းသားကိစ္စနှစ်ခုစလုံးကို ဖြေရှင်းရန်တာဝန်ရှိကြောင်း လက်ခံရန် လိုအပ်သော ကြောင့်လည်း ဖြစ်ပါသည်။

အထက်တွင် ဆိုခဲ့ပြီးသည့်အတိုင်း ဌာနတိုင်းရင်းသား အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ တက်ကြွလှုပ်ရှားမှုအတွက် လက်ရှိ တွင် အလားအလာကောင်းသည့် အခွင့်အလမ်းများ ရှိနေ ပါသည်။ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုနှင့် ပတ်သက်၍ အပြည် ပြည်ဆိုင်ရာ ဌာနတိုင်းရင်းသားဖိုရမ်(IIPFCC) ကို ၂၀၀၈ ခုနှစ်တွင် စတင်ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ခဲ့ပြီး UNFCCCတွင် ဌာနတိုင်းရင်းသားတက်ကြွလှုပ်ရှားမှုများအတွက် ဆုံး ဖြတ်ပေးနိုင်သည့်နေရာတစ်ခုအဖြစ် ရှိနေပါသည်။ (IIP- FCC 2020) ၂၀၁၅ ခုနှစ်တွင် UNFCCC CoP 21 သည် UNFCCC အတွင်း ဌာနတိုင်းရင်းသားတို့၏ အမြင်များ ပိုမိုပါဝင်စေရေးအတွက် ရည်ရွယ်ကာ ဒေသခံလူ့အဖွဲ့အ စည်းများနှင့် ဌာနတိုင်းရင်းသားများ၏ စင်မြင့်(ပလက် ဖောင်း)တစ်ခုကို တည်ထောင်ခဲ့ပြီး (၁) ဌာနတိုင်းရင်း သားတို့၏ အလေ့အကျင့်ကောင်းများကို မှတ်တမ်းတင် ခြင်းနှင့် ဝေမျှခြင်း၊ (၂) ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာ ဖြေ ရှင်းနည်းများတွင် ဌာနတိုင်းရင်းသားတို့၏ အမြင်သဘော ထားများကို ထည့်သွင်းခြင်း၊နှင့် (၃) UNFCCC ယန္တရား များနှင့် ဆွေးနွေးလုပ်ဆောင်နိုင်ရန် ဌာနတိုင်းရင်းသား အဖွဲ့အစည်းများအတွင်း စွမ်းဆောင်ရည်မြှင့်တင်ပေးခြင်း စသည့် အစီအစဉ်များဖြင့် ချီတက်နေပါသည်။(Shawoo & Thornton 2019; UNFCCC 2019a; UNFCCC 2019c) UNFCCC၏ ကြိုးပမ်းမှုများသည် ဌာနတိုင်းရင်းသား တို့၏ ပူးပေါင်းပါဝင်မှုကို ဟန့်တားထားသည့် ဖွဲ့စည်းပုံ ဆိုင်ရာ ပြဿနာများကြောင့် အတိုင်းအတာတစ်ခုအထိ ရုန်းကန်ခဲ့ရသည်။ (Shawoo & Thornton 2019:2; Etchart 2017; Comberti et al 2016; Ford et al 2016) မည်သို့ဆိုစေကာမူ ၂၀၁၈ခုနှစ်တွင် UNFCCC CoP 24

သည် UNFCCC၏ လုပ်ငန်းစဉ်များအတွင် LCIPP၏ တွေ့ရှိချက်များကို အကောင်အထည်ဖော်နိုင်ရန် LCIPP လုပ်ငန်းကော်မတီကို ဖွဲ့စည်းနိုင်ခဲ့သည်။ (UNFCCC 2019a; UNFCCC 2019b)။ ထို့ပြင် ကုလသမဂ္ဂသည်လည်း ဌာနတိုင်းရင်းသားပြဿနာများဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂ အမြဲတမ်းဖိုရမ်(UNPFII)၊ စီးပွားရေးနှင့် လူမှုရေးကောင်စီ တွင် ဌာနတိုင်းရင်းသားပြဿနာများဆိုင်ရာ အကြံပေး အဖွဲ့၊ ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင် သူများအဖွဲ့(EMRIP)၊ ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေး ဆိုင်ရာ အထူးကိုယ်စားလှယ်အဖွဲ့(SRRIP) အပါအဝင် ရာ သီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင်ရာပြဿနာအပြင် ဌာနတိုင်းရင်း သားနှင့်သက်ဆိုင်သည့် အခြားသောဖွဲ့စည်းမှုများကိုလည်း နေရာပေးထားပါသည်။ (UNPFII 2020; EMRIP 2020; SRRIP 2020) အချုပ်အားဖြင့်ဆိုရလျှင် လူ့အခွင့်အရေး ဆိုင်ရာပဋိညာဉ်များအရ အခွင့်အရေးအခြေပြုချဉ်းကပ် နည်းများထဲမှ အကန့်အသတ်များ ရှိနေသော်ငြားလည်း ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကိစ္စနှင့် အခြားသော ဌာနတိုင်း ရင်းသားအရေးလုပ်ဆောင်သော အဖွဲ့အစည်းများရှိနေ ခြင်းသည် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဆိုင် ရာ ဥပဒေလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများတွင် ဌာနတိုင်းရင်းသား အခွင့်အရေးများကို ထည့်သွင်းနိုင်ရေးအတွက် လှုပ်ရှား သည့် တက်ကြွလှုပ်ရှားမှုများအတွက် အလားအလာ ကောင်းသည့် လမ်းကြောင်းများစွာဖွင့်ထားကြောင်း တွေ့ ရပါသည်။

နောက်ဆုံးအနေဖြင့် ဖော်ပြလိုသည်မှာ အပြည်ပြည်ဆိုင် ရာပဋိညာဉ်များ၏ ပြင်ပမှ ပေးထားသည့်အခွင့်အရေး များကို ရှာဖွေဖော်ထုတ်ရန် ကုလသမဂ္ဂ၏ ရာသီဥတု ပြောင်းလဲမှုတုံ့ပြန်ရေး အခွင့်အရေးအခြေပြုချဉ်းကပ် နည်းများဆိုင်ရာမူဘောင်ထဲတွင် အခွင့်အလမ်းများရှိ ကြောင်း အရေးစိုက်သင့်ပါသည်။ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေစည်းမျဉ်းအရ သက်ဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်များသည် ပါ ဝင်သည့်နိုင်ငံများ၏ အခန်းကဏ္ဍကိုလည်း စည်းနှောင် အားကောင်းစွာ ချုပ်ဆိုထားပြီး ပါဝင်သည့် နိုင်ငံများသည် လည်း မိမိတို့နိုင်ငံ၏ ဥပဒေစနစ်များနှင့်အညီ ပဋိညာဉ် များတွင် သဘောတူထားချက်များအတိုင်း ဥပဒေပြဌာန်း ပေးရန်ဝတ္တရားရှိသောကြောင့် အခွင့်အရေးအခြေပြု ချဉ်း ကပ်နည်းလမ်းများသည် အဆိုပါပဋိညာဉ်များကို ချဉ်းကပ် လေ့လာဖော်ထုတ်ခြင်းဖြစ်ပါသည်။ အနှစ်သာရအားဖြင့် ဌာနတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးအပါအဝင် လူ့အခွင့်အ

ရေးလမ်းကြောင်းအားဖြင့် တရားဝင်အခွင့်အရေးဖြစ်အောင် လမ်းဖွင့်ပေးသည့်အရာများလည်း ဖြစ်ပါသည်။ မည်သို့ဆိုစေ အခြားသောနည်းလမ်းများဖြင့်လည်း တရားဝင်ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းသည့် အခွင့်အရေးများဖြစ်လာနိုင်သည့် နည်းလမ်းများရှိပါသေးသည်။ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံသည် နိုင်ငံတကာမှအသိအမှတ်ပြုထားသည့် အခွင့်အရေးများကို နှစ်ပေါင်းများစွာ ကျင့်သုံးလာခဲ့ပြီး ဥပဒေအဖြစ် လိုက်နာဆောင်ရွက်လိုသည့်ဆန္ဒရှိသည့်အခါ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေလေ့ထုံးတမ်းအရ တရားဝင်အတည်ပြုဥပဒေအဖြစ် ပြဋ္ဌာန်းနိုင်ကြောင်း အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေတွင် အသိအမှတ်ပြုထားသည်။ နိုင်ငံတစ်ခု၏ တရားစီရင်ရေးစနစ်အတွင်း အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ် သို့မဟုတ် ဓလေ့ထုံးတမ်းများတွင် မပါဝင်သည့် အခွင့်အရေးများကို တရားဝင်အခွင့်အရေးအဖြစ် ပြဋ္ဌာန်းကျင့်သုံးနိုင်သည့် သဘောတရားလည်း ရှိပါသည်။ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ

ပဋိညာဉ်များ၏ ပြင်ပတွင် ဌာနေတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများကို နေရာချနိုင်သည့် အလားအလာရှိခြင်း၊ မရှိခြင်းသည် ယခုမူဝါဒအကျဉ်းချုပ်၏ ခွဲခြမ်းစိပ်ဖြာမှုဘောင်၏ အပြင်ဘက်တွင်ရှိနေပါသည်။ အကြောင်းမှာ ယခုစာတမ်းတွင် သတ်မှတ်ဖော်ထုတ်သည့်အရာများသည် လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုကို ချိတ်ဆက်ပေးသည့် အခွင့်အရေးအခြေပြုချဉ်းကပ်နည်းများဖြင့် ချဉ်းကပ်စဉ်းစားသည့် လက်ရှိကုလသမဂ္ဂ၏ ကြိုးစားအားထုတ်မှုများကို ဇောင်းပေးလေ့လာထားခြင်းကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။ နောက်ဆုံးတွင် ဌာနေတိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများနှင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုအကြားရှိ ချိတ်ဆက်မှုများကို ရှာဖွေဖော်ထုတ်နိုင်ရေး ကြိုးပမ်းကြသည့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားအရေး တက်ကြွလှုပ်ရှားသူများအတွက် အခြားသောနည်းလမ်းများစွာလည်း ရှိသေးကြောင်း သိမြင်နားလည်နိုင်ပါလိမ့်မည်။

ရည်ညွှန်းကိုးကားစာတမ်းများ

ASEAN Indigenous Peoples' Pact (AIPP). (2014) Training Manual for Indigenous Peoples on Free, Prior, & Informed Consent. ASEAN Indigenous Peoples' Pact. Available: <https://www.cbd.int/doc/meetings/tk/wg8j-09/other/wg8j-09-fpic-manual-en.pdf>

Australian Law Reform Commission (ALRC). (2020) A Common Law Duty. Available at: <https://www.alrc.gov.au/publication/traditional-rights-and-freedoms-encroachments-by-commonwealth-laws-ip-46/14-procedural-fairness/a-common-law-duty/>

Belfer, Ella, James Ford, Michelle Maillet, Malcolm Araos, & Melanie Flynn. (2019) Pursuing an Indigenous Platform: Exploring Opportunities and Constraints for Indigenous Participation in the UNFCCC. *Global Environmental Politics* 19(1): 12-33.

Center for International Environmental Law (CIEL). (2018) States' Human Rights Obligations in the Context of Climate Change. Center for International Environmental Law. Available at: <https://www.ciel.org/wp-content/uploads/2018/01/HRTBs-synthesis-report.pdf>

Combetti, Claudia, Thomas Thornton, & Michaela Korodimou. (2019) Adaptation and Resilience at the Margins: Addressing Indigenous Peoples' Marginalization at International Climate Negotiations. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development* 61(2): 14-30.

Committee on Economic, Social, and Cultural Rights (CESCR). (2020) Available at: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/cescr/pages/cescrindex.aspx>

Corrin, Jennifer. (2009) From Horizontal & Vertical to Lateral: Extending the Effect of Human Rights in Post Colonial Legal Systems of the South Pacific. *International & Comparative Law Quarterly* 58(1): 31-71.

Declaration on Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious, and Linguistic Minorities (Declaration on Minorities). (1992) Available at: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Minorities.aspx>

Dekker, Sidney & Hugh Breakey. (2016) "Just Culture": Improving Safety by Achieving Substantive, Procedural, & Restorative Justice. *Safety Science* 85(2016): 187-193.

Duyck, Sebastien, Erika Lennon, Wolfgang Obergassel, & Annalisa Savaresi. (2018) Human Rights and the Paris Agreement's Implementation Guidelines: Opportunities to Develop a Rights-Based Approach. *Carbon & Climate Law Review* 12(3): 191-202.

Dworkin, Ronald. (1977) *Taking Rights Seriously*. Harvard University Press.

Engel, David. (2012) Vertical & Horizontal Perspectives on Rights Consciousness. *Indiana Journal of Global Legal Studies* 19(2): 423-455.

Erueti, Andrew. (2015) Observations Relating to the U.N. Special Rapporteur's Report on Maori People in New Zealand-2011: Introducing a Human Rights Discourse to Treaty Jurisprudence. *Arizona Journal of International & Comparative Law* 32(1): 195-208.

Etchart, Linda. (2017) *The Role of Indigenous Peoples in Combating Climate Change*. Palgrave Communications 3(1): 1-4.

Expert Mechanism on Rights of Indigenous Peoples (EMRIP). (2020) Available at: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/IPeoples/EMRIP/Pages/EMRIPIndex.aspx>

Food & Agriculture Organization (FAO) (2016) *Free Prior Informed Consent: Manual for Project Practitioners*. Food & Agriculture Organization. Available at: <http://www.fao.org/3/a-i6190e.pdf>

Ford, James, Michelle Maillet, Vincent Pouliot, Thomas Meredith, & Alicia Cavanaugh. (2016) Adaption and Indigenous Peoples in the United Nations Framework Convention on Climate Change. *Climatic Change* 139(3-4): 429-443.

Gach, Evan. (2019) Normative Shifts in the Global Conception of Climate Change: The Growth of Climate Justice. *Social Sciences* 8(1): 1-18.

Gerrard, Emily. (2008) Climate Change and Human Rights: Issues and Opportunities for Indigenous Peoples. *University of New South Wales Law Journal* 31(3): 941-952.

Gewirth, A. (1996) *The Community of Rights*. University of Chicago Press.

Goodhart, Michael. (2009) *Human Rights: Politics & Practice*. Oxford University Press.

Harkin, Michael & David Lewis. (2007) *Native Americans & the Environment*. University of Nebraska Press.

Human Rights Council (HRC). (2020) Available at: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/pages/home.aspx>

Human Rights Council (HRC). (2018) Report of the Special Rapporteur on the Issue of Human Rights Obligations Relating to the Enjoyment of a Safe, Clean, Healthy, and Sustainable Environment, UN Doc A/HRC/37/59. Available at: <https://digitallibrary.un.org/record/831232?ln=en>

Human Rights Council (HRC). (2016) Report of the Special Rapporteur on the Issue of Human Rights Obligations Relating to the Enjoyment of a Safe, Clean, Healthy, and Sustainable Environment, UN Doc A/HRC/31/52. Available at: <https://undocs.org/A/HRC/31/52>

Human Rights Council (HRC). (2008) Human Rights and Climate Change, Resolution 7/23. Human Rights Council. Available at: https://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/A_HRC_RES_7_23.pdf

International Indigenous Peoples Forum on Climate Change (IIPFCC). (2020) Available at: <http://www.iipfcc.org/>

Inter-American Court of Human Rights (IACHR). (2017) Advisory Opinion on Environment and Human Rights, Advisory Opinion OC-23/17. Inter-American Court of Human Rights. Available at: http://www.corteidh.or.cr/docs/opiniones/resumen_seriea_23_eng.pdf

International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR). (1966) Available at: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>

International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights (ICESR). (1966) Available at: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>

International Labour Organization (ILO). (2020) NORMLEX: Ratifications of C169 - Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169). Available at: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEX-PUB:11310:0::NO::P11310_INSTRUMENT_ID:312314

International Labour Organization (ILO). (1989) Convention No. 169 Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries. Available at: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEX-PUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C169

Kirchengast, Tyrone. (2013) Beyond Normative Constraints: Declining Institutionalism and the Emergence of Substantive and Procedural Justice. *International Journal of Law, Crime, & Justice* 41(2013): 292-302.

Lane, Lottie. (2018) The Horizontal Effect of International Human Rights Law in Practice. *European Journal of Comparative Law & Governance* 5(1): 5-88.

Local Communities and Indigenous Peoples Platform (LCIPP). (2020) Available at: <https://unfccc.int/LCIPP>

Mengden IV, Walter. (2017) Indigenous People, Human Rights, and Consultation: The Dakota Access Pipeline, *American Indian Law Review* 41(2): 441-466.

NoiseCat, Julian. (2016) Slaying the Carbon-Consuming Colonial Hydra: Indigenous Contributions to Climate Action. *Development* 59(1): 199-204.

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2020a) Human Rights and Climate Change. Office of the High Commissioner for Human Rights. Available at: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/HRAndClimateChange/Pages/HRClimatChangeIndex.aspx>

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2020b) Key Messages on Human Rights and Climate Change. Office of the High Commissioner for Human Rights. Available at: https://ohchr.org/Documents/Issues/ClimateChange/KeyMessages_on_HR_CC.pdf

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2020c) Leaflet No. 4: Human Rights Treaty Bodies and Indigenous Peoples. Office of the High Commissioner for Human Rights. Available at: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuideIPleaflet4en.pdf>

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2020d) United Nations Treaty Bodies Database, Human Rights Bodies: Myanmar. Office of the High Commissioner for Human Rights. Available at: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?CountryID=119&Lang=en

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2018) ICCPR General Comment No. 36 (2018) on Article 6 of the International Covenant on Civil and Political Rights, On the Right to Life. Available at: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=8&DocTypeID=11

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2015) Understanding Human Rights and Climate Change. Office of the High Commissioner for Human Rights. Available at: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/ClimateChange/COP21.pdf>

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2014) ICCPR General Comment No. 35 Article 9 (Liberty and Security of Person). Available at: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=8&DocTypeID=11

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2013a) Indigenous Peoples and the United Nations Human Rights System. Available at: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/fs9Rev.2.pdf>

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2013b) Free, Prior, and Informed Consent of Indigenous Peoples. Available at: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/ipeoples/freepriorandinformedconsent.pdf>

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2009a) Report on the Relationship Between Climate Change and Human Rights, UN Doc A/HRC/10/61. Office of the High Commissioner for Human Rights. Available at: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/HRAndClimateChange/Pages/Study.aspx>

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2009b) ICESCR General Comment 20: Non-Discrimination in Economic, Social, and Cultural Rights. Available at: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?TreatyID=9&DocTypeID=11

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2009c) ICESCR General Comment 21: Right of Everyone to Take Part in Cultural Life. Available at: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?TreatyID=9&DocTypeID=11

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2007) ICCPR General Comment No. 32 Article 14: Right to Equality Before Courts and Tribunals and to a Fair Trial. Available at: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=8&DocTypeID=11

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (1994) ICCPR General Comment Adopted by the Human Rights Committee Under Article 40, Paragraph 4, of the International Covenant on Civil and Political Rights: General Comment No. 23 (50) (Art. 27). Available at: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=8&DocTypeID=11

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (1993) ICCPR General Comment Adopted by the Human Rights Committee Under Article 40, Paragraph 4, of the International Covenant on Civil and Political Rights: Addendum General Comment No. 22 (48) (Art. 18). Available at: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=8&DocTypeID=11

Organization of American States (OAS). (1988) Additional Protocol to the American Convention on Human Rights in the Area of Economic, Social, & Cultural Rights, Protocol of San Salvador. Available at: <https://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-52.html>

Pearl, Alexander. (2018) Human Rights, Indigenous Peoples, and the Global Climate Crisis. *Wake Forest Law Review* 53(4): 713-738.

Rawls, John. (1999) *The Laws of Peoples with "The Idea of Public Reason Revisited."* Harvard University Press.

Raz, Joseph. (1986) *The Morality of Freedom.* Oxford University Press.

Ross, Anne, Kathleen Sherman, Jeffrey Snodgrass, Henry Delcore, & Richard Sherman. (2011) *Indigenous Peoples & the Collaborative Stewardship of Nature.* Left Coast Press.

Sen, Amartya. (1999) *Development as Freedom.* Alfred Knopf Publishers.

Shawoo, Zoha & Thomas Thornton. (2019) The UN Local Communities and Indigenous Peoples' Platform: A Traditional Ecological Knowledge-Based Evaluation. *WIREs Climate Change* 10(3): 1-10.

Snyder, Robert. (2011) International Legal Regimes to Manage Indigenous Rights and Arctic Disputes from Climate Change. *Colorado Journal of International Environmental Law & Policy* 22(1): 1-40.

Special Rapporteur on Human Rights and the Environment (SRHRE). (2020) Available at: <https://www.ohchr.org/en/Issues/environment/SREnvironment/Pages/SREnvironmentIndex.aspx>

Special Rapporteur on the Rights of Indigenous Peoples (SRRIP). (2020) Available at: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/IPeoples/SRIndigenousPeoples/Pages/SRIPeoplesIndex.aspx>

Stancil, Paul. (2017) Substantive Equality and Procedural Justice. *Iowa Law Review* 102(1): 1633-1690.

United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues. (2020) Available at: <http://www.iipfcc.org/>

United Nations. (2015) Paris Agreement. United Nations. Available at: https://unfccc.int/files/essential_background/convention/application/pdf/english_paris_agreement.pdf

United Nations. (2006) Trail Smelter Case, United States v. Canada, 1938 & 1941. Available at: https://legal.un.org/riaa/cases/vol_III/1905-1982.pdf

United Nations Climate Change (UN Climate Change). (2020) United Nations Framework Convention on Climate Change: Myanmar. United Nations Climate Change. Available at: <https://unfccc.int/node/61122/>

United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples (UNDRIP). (2007) Available at: <https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/declaration-on-the-rights-of-indigenous-peoples.html>

United Nations Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious, or Linguistic Minorities (Declaration on Minorities). (1992) Available at: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Minorities.aspx>

United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). (2020) Available at: <https://unfccc.int/>

United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). (2019a) Available at: <https://unfccc.int/topics/local-communities-and-indigenous-peoples-platform/events-meetings-and-workshops/joint-event-on-integrating-indigenous-and-local-knowledge-into-adaptation-action>

United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). (2019b) Available at: <https://unfccc.int/LCIPP-FWG>

United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). (2019c) Available at: <https://unfccc.int/LCIPP>

Universal Declaration of Human Rights (UDHR). (1948). Available at <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

Universal Periodic Review (UPR). (2020) Available at: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/UPRmain.aspx>

Whyte, Kyle. (2011) The Recognition Dimensions of Environmental Justice in Indian Country. *Environmental Justice* 4(4): 199-205.

Williams, Jay. (2012) The Impact of Climate Change on Indigenous People – The Implications for the Cultural, Spiritual, Economic, and Legal Rights of Indigenous People. *The International Journal of Human Rights* 16(4): 648-688.

Woolf, Lord. (2007) Procedural Fairness: Introduction, History and Comparative Perspectives, in Jeffrey Jowell & Andrew Le Sueur (eds.), *De Smith's Judicial Review.* Sweet & Maxwell.